

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Mari Univer

**VÄÄRTEOKORRAS KINNIPIDAMISE ÕIGUSLIKUD
ALUSED JA ISIKU PÕHIÕIGUSTE KAITSE TAGAMINE**

Lõputöö

Juhendaja:

Roman Rubinov, BA

Kaasjuhendaja:

Marili Kohava, MA

Tallinn 2021

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Väärteokorras kinnipidamise õiguslikud alused ja isiku põhiõiguste kaitse tagamine Töö pealkiri inglise keeles: The legal bases for misdemeanor arrest and ensuring the protection of the fundamental rights of the person	
<i>Lühikokkuvõte</i> Lõputöö on kirjutatud teemal „Väärteokorras kinnipidamise õiguslikud alused ja isiku põhiõiguste kaitse tagamine“. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles koos eesti- ja inglisekeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 55-st leheküljest ning sisaldab kolme lisa. Lõputöö koostamisel kasutas autor kokku 66 erinevat eesti- ja inglisekeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks on anda ülevaade VTMS § 44 regulatsioonist ning selgitada välja selle võimalikud kitsaskohad. Eesmärgi saavutamiseks püstitas lõputöö autor järgmised uurimisülesanded: 1. Teoreetilistele allikatele tuginedes analüüsida põhiõiguste olemust ning isiku kinnipidamisega kaasnevat põhiõiguste riivet. 2. Teostada kinnipidamiste statistika analüüs, saamaks ülevaate, millises suurusjärgus ning milliste väärtegade puhul enim väärteokorras kinnipidamisi kohaldatakse. 3. Tõlgendada kinnipidamise aluste sisulist poolt, tuginedes erialasele kirjandusele ja kohtulahendite analüüsile. 4. Sünteesida teooria ning empiirilise osa tulemusi selgitamaks välja regulatsiooni kitsaskohti ning esitada ettepanekuid. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi empiiriline kombineeritud uuring, mille tulemuste põhjal tegi autor järeldusi ning ettepanekuid tagamaks efektiivsemat isiku põhiõiguste kaitset kinnipidamisel.	
Lisad:	
Võtmesõnad: väärteokorras kinnipidamine, VTMS § 44, põhiõiguste kaitse	
Võõrkeelsed võtmesõnad: misdemeanor arrest, Code of Misdemeanour Procedure, misdeameanor arrest grounds	
Säilitamise koht:	
Töö autor: Mari Univer Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemiaraamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi. Allkiri: _____ Kommentaar (soovi korral)	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Roman Rubinov	Allkiri: _____
Vastab lõputöö nõuetele Kaasjuhendaja: Marili Kohava	Allkiri: _____
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Kalvi Almosen	Allkiri: _____

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÕIGUS VABADUSELE JA ISIKUPUUTUMATUSELE NING SELLE RIIVE ÕIGUSLIKUD ALUSED	8
1.1 Inimõiguste kaitse tänapäevase kontseptsiooni kujunemisest Euroopas	8
1.2 Isiku põhiõiguste kaitse kinnipidamisel.....	9
2. ISIKU KINNIPIDAMINE VÄÄRTEOKORRAS.....	14
2.1 Isiku kinnipidamine VTMS § 44 alusel.....	14
2.2 Kinnipidamise õiguspärasuse tagamine ja proportsionaalsuse põhimõte.....	19
2.3 Hüvitise taotlemine seoses põhjendamatu kinnipidamisega.....	22
3. EMPIIRILINE UURIMUS	25
3.1 Metodoloogia ja valim	25
3.2 Kinnipidamiste statistilise analüüsi tulemused	26
3.3 Kohtulahendite analüüsi tulemused.....	31
3.4 Järeldused ja ettepanekud	38
KOKKUVÕTE	45
SUMMARY	46
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	47
Lisa 1. Isiku kinnipidamise protokoll näidis.....	52
Lisa 2. Kohtulahendite otsingu märksõnad.....	53
Lisa 3. Kohtulahendite analüüsi tulemuste kokkuvõte.....	54

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK – Euroopa Inimõiguste Konventsioon

KarS - Karistusseadustik

KorS – Korrakaitseseadus

Kohtuväline menetleja – Politsei- ja Piirivalveamet

KrMS – Kriminaalmenetluse seadustik

LE – Liikluseeskiri (Liiklusseadusele eelnenud seadus)

LS - Liiklusseadus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

ÜKT – Üldkasulik töö

Ultima ratio – Viimane abinõu

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

VTMS – Väärteomenetluse seadustik

Väärteokorras kinnipidamine – VTMS § 44 alusel kinnipidamine

SISSEJUHATUS

Isiku vabaduse piiramisel tuleb arvestada, et vabaduse võtmine on üks raskemaid inimõiguste piiramise vorme. Seepärast tuleb selle kohaldajail alati hinnata selle põhjendatust, kestust ja mõjusid ning kaaluda, kas antud olukorras ja asjaoludel on eesmärki võimalik saavutada ka vähem riivavate meetmetega. (Madise, et al., 2017, lk 276) Käesoleva lõputöö teema vastu tekkis autoril huvi, töötades õpingute kõrvalt patrullpolitseinikuna. Töötamise käigus tekkis tahtmine teadmisi täiendada, kuid uurides lähemalt teemavalikuga seonduvat erialakirjandust, tuli autoril tõdeda, et seda on vähe. Sellest tulenevalt tuli autoril soov teha väärteokorras kinnipidamistega seonduv uurimistöo, mis sisaldaks vajalikke teadmisi Sisekaitseakadeemia õppuritele ning oleks kasulik teadmiste värskendamiseks ja täiendamiseks töötavatele politseiametnikele.

Teema on **aktuaalne**, kuna väärteegade menetlemisega tegelevad politseiametnikud üle Eesti igapäevaselt ning olenevalt sündmuse asjaoludest, võib see tingida vajaduse isiku kinnipidamiseks. Isiku õiguste ja vabaduste piiramisel tuleb lähtuda proportsionaalsuse põhimõttest, mis on tuletatud PS § 11-st, mille järgi õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Sealjuures ei saa põhiõiguste kaitset pidada enesestmõistetavaks, kuna olukord maailmas on pidevas muutumises, mille viimatine näide on põhiõiguste- ja vabaduste piiramine Covid-19 kriisi kontekstis (Euroopa komisjon, 2020, lk 2). Aktuaalsust rõhutab ka Justiitsministeeriumi programm aastateks 2020-2023, kus on välja toodud, et riigi toimimise osana on oluline isiku õiguste kaitset tagava regulatsiooni vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ja võimalustele, kuna õiguskord on oma olemuselt süsteemne ning pidevalt ajas muutuv. See tähendab, et kvaliteetse õiguskeskkonna tagamiseks peab pidevalt seirama ja analüüsima kohtupraktikas ning mujal õiguse rakendamisel esile kerkinud probleeme. Teadmistel ja mõjude hindamisel põhinevaid, täpselt suunatud ja selges keeles kirjutatud õigusnorme rakendatakse suurema tõenäosusega nõuetekohaselt ja nendega saavutatakse seatud eesmärgid. (Justiitsministeerium, 2020, lk 10)

Lõputöö teema on **uudne**, kuna sellel teemal pole autorile teadaolevalt Sisekaitseakadeemia lõpetanute poolt koostatud ühtegi lõputööd. Sarnasel teemal on kirjutanud varasemalt Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna tudeng Markus Kärner (2014) magistritöös „Isiku kinnipidamine süüteomenetluses ning selle piiritlemine teistest isiku- või liikumisvabadust piiravatest

toimingutest“, kuid selles töös pole põhjalikumalt käsitletud isikute kinnipidamist väärteokorras ning töös puudub empiiriline uurimus. Lõputöö lisaväärtus seisneb selles, et autor uurib Politsei- ja Piirivalveametist (edaspidi PPA) kinnipidamiste statistikat, mille kohta varasemad avalikud uuringud puuduvad.

Antud lõputöö **uurimisprobleem** seisneb küsimuses: Millised on väärteokorras kinnipidamise õiguslikud alused ning milliste väärtegude puhul on peetud põhiõiguste riivet proportsionaalseks?

Täpsustavateks **uurimisküsimusteks** on järgmised küsimused:

- 1) Milliste väärtegude puhul ning millises suurusjärgus VTMS § 44 alusel kinnipidamisi enim kohaldatakse?
- 2) Kuidas on sisustatud VTMS § 44 kinnipidamise õiguslikud alused?
- 3) Kuidas on tagatud isiku põhiõiguste kaitse kinnipidamisel?

Lõputöö **eesmärgiks** on anda ülevaade VTMS § 44 regulatsioonist ning selgitada välja selle võimalikud kitsaskohad. Eesmärgi täitmiseks püstitab töö autor **uurimisülesanded**:

- 1) Teoreetiliste allikatele tuginedes analüüsida põhiõiguste olemust ning isiku kinnipidamisega kaasnevat põhiõiguste riivet;
- 2) Teostada kinnipidamiste statistika analüüs, saamaks ülevaade, millises suurusjärgus ning milliste väärtegude puhul enim väärteokorras kinnipidamisi kohaldatakse;
- 3) Tõlgendada kinnipidamise aluste sisulist poolt, tuginedes erialasele kirjandusele ja kohtulahendite analüüsile;
- 4) Sünteesida teooria ning empiirilise osa tulemusi selgitamaks välja regulatsiooni kitsaskohti ning esitada ettepanekuid.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi empiiriline kombineeritud uuring, milles on ühendatud kvalitatiivne ja kvantitatiivne analüüs ühe uurimisprojekti raames (Õunapuu, 2014, lk 52). **Andmekogumismeetodina** kasutatakse statistilist analüüsi ja kohtulahendite õigusalast analüüsi. Statistilise analüüsi tulemusena saadakse ülevaade, millised on väärteod, mille puhul on politseiametnikud pidanud vajalikuks kinnipidamist kohaldada ja millises suurusjärgus kinnipidamisi Eestis kohaldatakse. Kohtulahendite õiguslase analüüsi tulemusena selgitatakse välja väärteokorras kinnipidamisel esinenud õiguslikud probleemid. Kohtulahendite analüüsi

valim moodustati ettekavatsetud valimi meetodil, milles uuritavad kaasatakse valimisse ettekavatsetult ning kindlate kriteeriumite järgi (Õunapuu, 2014, lk 143).

Lõputöö koosneb kolmest peatükist, millest esimene peatükk on jaotatud kolmeks alapeatükiks, milles keskendutakse isikute inim- ja põhiõigustele ning isiku põhiõiguste kaitsele. Teine peatükk koosneb kolmest alapeatükist, milles uuritakse kinnipidamise õiguslikke aluseid, kinnipidamise proportsionaalsust ning põhjendamatu kinnipidamise eest hüvitise saamist. Kolmandas peatükis tuuakse välja Eesti statistika isikute väärteokorras kinnipidamise kohta ning analüüsitakse kohtulahendeid, mille tulemusena luuakse seoseid teooria ning praktika vahel ja tehakse järeldusi ja ettepanekuid.

Lõputöö allikateks on Eestis ning Euroopas kehtivaid õigusaktid, Riigikohtu, maakohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) lahendid ning erinevad riigisiseseid ja rahvusvahelised teadusmaterjalid.

1. ÕIGUS VABADUSELE JA ISIKUPUUTUMATUSELE NING SELLE RIIVE ÕIGUSLIKUD ALUSED

1.1 Inimõiguste kaitse tänapäevase kontseptsiooni kujunemisest Euroopas

Inimõigused kuuluvad kõikidele inimestele. Tegu on võõrandamatute õigustega, olenemata sellest, kui halvasti või ebainimlikult inimene käitub, ei lakka ta sellepärast olemast inimene. Kuigi on maailmas kohti, kus inimõigusi ei austata, kuuluvad need siiski kõigile inimestele, olenemata nende soost, rahvusest, religioonist või orientatsioonist. (Donnelly., 2013, p. 10)

Inimõigused reguleerivad suhtlust inimese ja riigi vahel, kontrollides ning reguleerides võimu nii, et inimesele oleks tagatud tema vabadused ning esitavad nõudmisi riigile, et inimeste põhivajadused oleks kaitstud. Inimõigusi on mitut erinevat tüüpi lisaks fundamentaalsetele õigustele, milleks on õigus elule ja vabadusele ning mitte olla piinatud. Majanduslikud ja sotsiaalsed õigused annavad õiguse haridust saada, töötada või arstiabile ja poliitilised õigused annavad muuhulgas isikule õiguse avaldada oma arvamust. (Crawshaw et al., 2007, p. 4) Kategooriaid on veel mitmeid erinevaid, kuid antud lõputööga seonduvalt keskendutakse peamiselt isiku õigusele vabadusele.

Inimõiguste tänapäevase kontseptsiooni alustalaks peetakse Prantsuse revolutsiooni ajal, aastal 1789, Prantsusmaal välja antud inimese ja kodaniku deklaratsiooni. Tagantjärele analüüsides peeti selle peamiseks puuduseks seda, et deklaratsioonis ei olnud kajastatud õigust sotsiaalsele turvalisusele. (Cmiel, 2004, p. 122)

Uus arengujärk inimõiguste ajaloos sai alguse, kui 1945. aastal loodud Ühinenud Rahvaste organisatsioon (ÜRO) võttis 10. detsembril 1948. aastal, peaassambleel vastu inimõiguste ülddeklaratsiooni. Deklaratsiooni koostamise ajendiks olid II maailmasõja sündmused, kus ignoreeriti inimkonna poolt varasemalt kokku lepitud fundamentaalsed õigusi ja vabadusi. Deklaratsiooni koostajad leidsid, et inimõiguste mitte austamine on kaasa toonud barbaarseid tegusid, mis on solvanud inimkonna südametunnistust ning seadsid deklaratsiooni eesmärgiks pakkuda maksimaalset võimalikku kaitset, et tulevikus selliseid sündmusi vältida. Deklaratsioonile lisati 1789. aasta deklaratsioonist välja jäänud õigus sotsiaalsele turvalisusele. (Morsink, 1999, p. 36-37)

Tänapäevase Euroopa inimõiguste kaitse tähtsaim kokkulepe ehk Euroopa Inimõiguste Konventsioon (edaspidi EIÕK) võeti vastu 1950. aastal. Konventsiooni koostamise ajal oli

Euroopa sõjast räsitud ning usk, et selline konventsioon midagi muuta võib, tundus ebarealistlik ning konventsiooni vastuvõtmine pälvis vähe tähelepanu. Suurem murranguline ajajärk algas 1998. aastal, kui senise Euroopa Inimõiguste Komisjoni asemele moodustati alaliselt töötav Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK). (Bates, 2010, pp. 7-17)

EIÕK leiab käsitlust käesolevas lõputöös, kuna Eesti Vabariigi kehtiva põhiseaduse väljatöötamisel lähtuti Euroopa õigusest selle laiemas mõttes, kuhu kuulub eelkõige Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste õigusvaramu EIÕK ja EIK praktika näol. See tähendab, et Eesti Vabariigi põhiseadus (edaspidi PS) on Euroopa õiguse aspektist lähtuvalt kirjutatud Euroopa Nõukogu vaimus, kuna Põhiseaduse Assamblee tegevuse ajal Euroopa Liitu ametlikult veel ei eksisteerinud. (Laffranque, 2003, lk 181)

Õiguskorda reguleerivad riigisisesele erinevad kohaliku omavalitsuse õigusaktid, määrused ja seadused. Kui madalama astme aktide järgi õiguse mõistmine ebaõnnestub, on võimalik tugineda mõnele teisele seadusele või riiklikule kriminaalseadusele. Sellest kõrgem tase on välislepingud ning põhiseadus. Pöördumine rahvusvahelise inimõiguste kohtu poole annab tavaliselt tunnustust sellest, et siseriiklikud seadused ei ole piisavalt reguleeritud. Inimõiguste kohtu poole pöördumine on viimane abinõu, kuna kõrgemat õiguste apellatsiooni ei ole saadaval. (Donnelly. 2013, pp. 7-12)

Tuleb eristada selgelt inimõiguseid ja põhiõiguseid. Inimõigustena käsitletakse õigusi, mis on nii fundamentaalsed, et on olemas igal inimesel, sõltumata riiklikust kuuluvusest. Kui mõnest õigusest kõneldakse kui inimõigusest, siis peetakse selle all sageli silmas moraalset vajadust seda õigust kaitsta – mitte vaid tõsiasja, et seda õigust kaitsevad rahvusvahelised inimõiguste konventsioonid. Põhiõiguste puhul on otsustavaks just erilist laadi kaitse. (Madise, et al., 2020, lk 73)

1.2 Isiku õiguste kaitse kinnipidamisel

Eesti Vabariigi põhiõiguste sisustamisel on mänginud tähtsat rolli EIÕK ja selle tõlgendamise praktika EIK- s, millest tulenevalt on Riigikohus leidnud, et PS-i tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga (Väärteomenetluse seadustiku § 191 p 10 põhiseaduspärasuse kontroll, 2004).

Õigus vabadusele ja isikupuutumatusse kuulub PS § 20 kaitsealasse. See on üks olulisemaid inimõigusi, sest sellest oleneb vahetult paljude teiste õiguste kättesaadavus ja vaba kasutamine.

(Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992) Füüsilise vabaduse ja isikupuutumatus erinevust saab mõista vangistuse näitel. Kuigi vangistuse korral on inimeselt võetud tema füüsiline vabadus liikuda oma kehas vabalt soovitud kohta, on tal endiselt säilinud õigus kehalisele ja vaimsele puutumatusel. (Madise, et al., 2020, lk 279-280)

PS § 20 puhul on tegu kvalifitseeritud seaduse reservatsiooniga põhiõigusega, mis lubab teatud tingimustel isiku põhiõigust piirata. PS § 20 lg 2 p 1-6 on loetletud, millistel seaduses sätestatud juhtudel võib isikult vabaduse võtta. Lõputöö teema raames on kõige asjakohasemad PS § 20 lg 2 p 2, mis annab aluse vabaduse võtmiseks kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks ning PS § 20 lg 2 p 3, mis lubab vabadust piirata kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks. (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992)

PS § 20 sisustamisel on eeskujuks olnud EIÕK art 5 lg 1, kus on sarnaselt PS-le sätestatud, et igäihel on õigus isikuvabadusele ja puutumatusel ning, et kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras juhtudel, mis on loetletud EIÕK art 5 lg 1 p a-f. Kuurberg (2016) on seisukohal, et konventsiooni artikli 5 lõikes 1 ammendavalt loetletud kinnipidamise aluseid Eestis teatakse ja järgitakse ning avaldab lootust, et kinnipidamisega seotud põhimõtted on juba nii kinnistunud, et tulevikus EIK nendega seotud kaebusi lahendada ei pea.

Selleks, et igäiks saaks vabadusse sekkumise õigustatust hinnata ning teha vajadusel otsuse vabaduse võtmise vaidlustamiseks, peab tal olema adekvaatne informatsioon vabaduse võtmise põhjuste kohta. PS §-s 21 on sätestatud, et igäihele, kellelt on võetud vabadus, teatakse viivitamatult temale arusaadavas keeles ning viisil vabaduse võtmise põhjus, tema õigused ja antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Vabaduse võtmine on õigustatud üksnes juhul, kui see on vältimatult vajalik (*ultima ratio* põhimõte), seaduses selgelt ette nähtud, põhjendatud ning teostatud kooskõlas kehtiva õigusega. (Madise, et al., 2020, lk 302) PS § 21 sõnastamisel on eeskujuks olnud EIÕK art 5 lg 2, mis kaitseb isikut meelevaldse vabaduse võtmise eest. Inimõiguste kohus pole üheselt sisustanud meelevaldsuse mõistet ning selle üle otsustatakse juhtumipõhiselt. Senise praktika järgi võib nimetada vabaduse võtmist meelevaldseks, kui vabaduse võtmist ei saa õigustada ühegi EIÕK või PS § 20 lg 2 nimetatud erandiga ning siis, kui vabaduse võtmiseks puudub

riigisisese õiguses alus või kui rikutakse menetluskorda. Samuti juhul, kui tegutsetakse pahas usus ning ei kohaldata seadust korrektselt. (Lõhmus, 2019, lk 333)

Isiku kinnipidamise kohta koostatakse protokoll, kuna selline kirjalik vormistamine võimaldab kontrollida kinnipidamise õiguspärasust ja loob sisulise eelduse isiku poolt kaebeõiguse kasutamiseks. See eeldab, et kinnipidamise asjaolud on piisava täpsusega kajastatud. (Ploom, et al., 2007, lk 75) Kinnipidamise põhjendamise kohustus julgustab muuhulgas politseiametnikke kaaluma, kas nad tegutsevad oma volituste piires ning vältima selliste meetmete kohaldamist, mida ei ole võimalik piisavalt põhjendada. On oluline, et selgitus kinnipeetavale oleks sõnastatud mitte-tehnilises keeles, kuna kinnipeetavatel ei pruugi olla intellektuaalset võimekust ega erialast kogemust seaduse keerukuse lahti mõtestamiseks. Kinnipeetud isik peab mõistma, mis temaga toimub. Kindlasti on toodud põhjused - või nende puudumine hiljem oluliseks teguriks otsustamaks vabaduse võtmise õiguspärasuse üle. (Burton & Mylonaki, 2010, p. 67)

Lisaks isikule arusaadavas keeles kinnipidamise põhjuste selgitamisele, tuleb tagada tema inimväärne kohtlemine. PS § 18 sätestab, et kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Paragrahvi sisustamisel on peaaegu sõna-sõnalt eeskujuks olnud EIÕK art 3 (Madise, et al., 2020, lk 237). Selle õiguse puhul on tegu absoluutse inimõigusega ehk see õigushüve ei ole mingil moel piiratav.

Inimväärikut alandava kohtlemise kriteeriumitena on Riigikohus tunnustanud EIK seisukohta, et kinnipidamistingimustega kaasneb inimväärikut alandav kohtlemine, kui isiku kohtlemine tema kinnipidamise käigus ületab teatava raskusastme. Mõningased kannatused ja ebameeldivused kaasnevad isiku kinnipidamisega paratamatult ning neid ei käsitleta inimvääriskuse rikkumisena. Täpset piiri, millal seadusliku kinnipidamisega kaasnevad tavapärased kannatused lähevad üle inimväärikut alandavaks kohtlemiseks, pole võimalik määrata. See sõltub kohtlemise kestusest ning füüsilisest ja psüühilisest mõjust kinnipeetule. Hindamisel tuleb arvesse võtta kinnipidamistingimuste kumulatiivset mõju. Kannatuste vältimatu tase on subjektiivne. Olukord, mis ühe kinnipeetava jaoks on inimväärikut alandav, ei pruugi seda sugugi olla teise kinnipeetava jaoks. Seda, kas konkreetsel juhul on isiku kannatused sellised, mis ületavad kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme, tuleb hinnata konkreetse juhtumi asjaolude põhjal. (Toomingas, 2016, lk 174)

EIÕK on sedastanud, et riik peab tagama isiku kinnipidamise tingimustes, mis on kooskõlas inimväärikuse põhimõttega ning kinnipidamise viis ei tohi põhjustada ebamugavust või kannatusi suuremal määral, kui tavapäraselt kaasneb karistuse kandmisega. Kinnipidamistingimused peavad olema sellised, mis tagaksid kinnipeetud isiku tervise ja heaolu säilimise. Seejuures tuleb kinnipidamistingimuste hindamisel arvesse võtta asjaolude koosmõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Tingimuste kujundamisel võivad muuhulgas oluliseks osutada kinnipeetud isiku sugu, vanus ja tervislik seisund. Seejuures ei oma tähtsust ametivõimude tahtluse puudumine kellegi inimväärikust riivata. Isiku õiguste rikkumisega on tegemist ka sellisel juhul, kui kinnipidamistingimuste mõju on alandav – näiteks peetakse isikuid kinni amortiseerunud ja ajale jalgu jäänud hoonetes, mida rahapuudusel ei ole olnud võimalik nüüdisajastada. (Albi, 2009, lk 28)

Lahendamaks probleemi, kus isikuid peetakse kinni nõuetele mittevastavates arestimajades, võeti 17.02.2021 vastu Vangistusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (arestimaja ülesannete üleandmine), mille põhiline eesmärk on kuni 48-ks tunniks kinnipeetute ning kainenema toimetamisele kuuluvate isikute paigutamine kohalike arestimajade asemel vanglatesse, kus on kaasaegsemad kinnipidamistingimused (Riigikogu, 2020).

Lisakaitseks üksikisikule riigi omavoli eest on süütuse presumptsioon. Laiemas mõttes tähistab süütuse presumptsioon inimeste üldist võrdsust, inimõigust, mis tuleneb sellest, et ollakse inimesena sündinud (Saar, 2013, lk 58). Kitsamalt on sätestatud süütuse presumptsioon PS § 22-s, kus on sätestatud, et kedagi ei tohi kuriteos süüdi olevana mõista enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus ning keegi ei ole kohustatud kriminaalmenetluses oma süütust tõestama (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Kuigi PS-i sõnastuses on kasutatud väljendeid nagu „kuritegu,“ laienevad samad PS-is sätestatud õigused ka väärteomenetlusele, kuna sarnaselt kriminaalmenetlusele tuleb väärteomenetluses isiku süü tõendada riigi poolt (Pajula, et al., 2004, lk 11).

Kitsaskohana põhiõiguste kaitse seisukohalt võib välja tuua, et isiku kinnipidamise õiguspärasuse üle, kuni 48-ks tunniks kinnipidamise puhul, ei teostata Eestis automaatselt asutusesisest kontrolli. Kohus saab kontrollida lühiajalist kinnipidamist üksnes isiku kaebuse alusel. (Lõhmus, 2019, lk 352) See on vastuolus EIK art 5 lg 3-ga, mille kohaselt tuleb isikut

kaitsta omavolilise vabaduse võtmise eest ehk tagades selle, et vabaduse võtmise otsus allub erapooletule kohtulikule järelevalvele. Automaatset kontrolli peetakse vajalikuks, kuna isik ei pruugi olla erinevatel põhjustel võimeline kohtule tema kinnipidamise läbivaatamiseks taotlust esitama. (Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus, 2012, lk 21) Eestis teostab õiguskantsler kontrollkäike kinnipidamisasutustesse, kus lisaks kinnipidamistingimustega tutvumisele, on tal õigus kinnipidamiskohas tutvuda ka kõikide asjassepuutuvate dokumentidega. Õiguskantsleri viisite aga ei saa kuidagi nimetada automaatseks kontrolliks, kuna kontrollkäigud toimuvad pigem harva, aasta jooksul jõuab õiguskantsler külastada vaid mõnda arestimaja ning nendel käikudel keskendutakse peamiselt kinnipidamise olmetingimustele. (Õiguskantsler, 2021)

2. ISIKU KINNIPIDAMINE VÄÄRTEOKORRAS

2.1 Isiku kinnipidamine VTMS § 44 alusel

2002 aastal jõustunud karistusseadustik (edaspidi KarS) lõi ühtse süüteomõiste, mille alla koondas kuriteod kui ka väärteguna senised haldusõigusrikkumised. Selline süsteem lähtub põhimõttest, et väärteod on vähetähtsad õigusrikkumised, mida dekriminaliseerida ei saa, kuid mille karistamine kuriteguna oleks ülereageerimine. Haldusõigusrikkumiste muutmiseiga süütegudeks tehti põhimõtteline õiguspoliitiline otsus, mille järgi isikute karistamine ei ole osa haldusõigusest, vaid on karistusõiguse pärusmaa. (Soo, et al., 2020, lk 242)

Samal aastal KarS-iga jõustus väärteomenetluse seadustik (edaspidi VTMS). Olenemata sellest, et väärteogusid ei peeta niivõrd tõsisteks rikkumisteks kui kuritegusid, võib siiski esineda olukordi, kus isik on vaja väärteomenetluse tagamiseks kinni pidada. Eestis peetakse isikuid kuni 48-ks tunniks kinni peamiselt kolme seaduse alusel: ohutõrjelistel eesmärkidel korrakaitse seaduse (edaspidi KorS) ning süüteomenetluse tagamiseks VTMS ja kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) alusel. KorS-i alusel toimub isiku kinnipidamine ohutõrjelisel eesmärgil ajal, mil süüteomenetlust ei ole veel alustatud või selleks ei olegi alust (Laaring, et al., 2017, lk 326).

Lõputöös keskendutakse väärteokorras isikute kinnipidamistele, mis on teostatud politseiametnike poolt, kuigi VTMS § 45 lubab kinnipidamist teostada muuhulgas Maksu- ja Tolliameti tollialaste õigusaktide järelevalve alase pädevusega ametnikel, vastavas seaduses sätestatud konkreetset pädevust omavatel keskkonnaametnikel ja veel mõningate teiste ametkondade ametnikel (Väärteomenetluse seadustik, 2002).

Õiguskindluse tagamiseks peab politseiametnikul olema selge arusaam, kas ta on pidanud isiku kinni süüteomenetluse- või järelevalvemenetluse raames, kuna isikule rakenduvad erinevad õigused olenevalt sellest, millise menetluse raames ta kinni peeti. Samuti on kinnipidamise eesmärgid erinevad, kuna riikliku järelevalve menetluses rakendatava meetme eesmärgiks on preventatsioon ning isikul lasub kaasaaitamiskohustus. Seevastu süüteomenetluses on meetmel repressiivne eesmärk, kuna see on suunatud tõendusteabe kogumisele, mida omakorda on vaja selleks, et isiku tegu klassifitseerida karistusliku õigusnormi koosseisu alla, millega seoses on isikul suuremad menetluslike garantiidena käsitatavad põhiõigused, mida riikliku järelevalve menetluses pole, nt ei pea isik tõendama oma süü puudumist ega tunnistama iseenda vastu. (Kriminaalasi A. V. süüdistuses KrK § 148¹ lg 10 järgi, 2004)

Isiku kinnipidamist väärtokorras reguleerib VTMS § 44, mille sisustamisel on võetud eeskujuks KrMS § 217, kuna isiku kinnipidamise alused VTMS § 44 lg 1 p 1-4 ning kriminaalmenetluses kahtlustatavana kinnipidamise alused, mis on sätestatud KrMS § 217 lg 3 p 1-4 raames kattuvad peaaegu sõna-sõnalt, väljaarvatud mõningad terminid, mis tulenevad menetluse erisusest.

VTMS § 44 lg 1 sätestab, et isikut, kelle kohta on põhjendatult alust arvata, et ta on toime pannud väärteo, võib kinni pidada kuni 48 tundi. VTMS § 44 lg 1 punktide 1-4 kohaselt võib isiku kinni pidada, kui esineb vähemalt üks järgnevatest alustest (Väärteomenetluse seadustik, 2002):

- 1) ta püüab põgeneda;
- 2) ei ole tuvastatud tema isikut;
- 3) ta võib jätkuvalt toime panna väärtegusid;
- 4) ta võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoida.

VTMS § 44 lg 1 kinnipidamise aluste sõnastamisel on kasutatud terminit „võib kinni pidada“, millest saab järeldada, et ametnikul on diskretsiooni ehk kaalutusõigus, otsustamiseks, kas väärteomenetluse tagamiseks on vajalik isik kinni pidada.

Diskretsiooniõigus politseitöös on vältimatu. Politseiametnikul on diskretsiooniõigus otsustamiseks kinnipidamise ja/või jõu kasutamise üle ning tema rutiinselt tehtud otsusel võib olla suur mõju isiku vabadustele. Politseiametnikelt oodatakse olukordade asjakohast hindamist ja otsustuskindlust selle üle, millal ja kuidas nad peaksid oma võimu kasutama. Oskus teha vastutustundlikke valikuid kogemuste ja erinevate läbitud koolituste põhjal on eristav tunnus, mis muudab politseiniku professionaaliks. Enamasti tehakse neid otsuseid ettevaatlikult ja vastavalt olukorrale. On paratamatu, et politseiametnikud teevad aeg-ajalt vigu ja on neid, kes kuritarvitavad tahtlikult oma võimu. Mõned politseiametnikud usuvad, et kui pole konkreetset käitumisjuhust ette antud mingis konkreetses olukorras, ei saa neid diskretsiooniõiguse ja sellega seotud toimingute suhtes kahtluse alla seada. Diskretsiooni mõte on aga pigem selles, et politseiametnikul oleks valikuid, mida kohaldada vastavalt olukorrale, kuna poleks otstarbekas ega mõistlik proovida seadustesse kirja panna kõik võimalikud olukorrad, millega ametnik võib kokku puutuda. (Alpert, et al., 2009, p. 244)

Autori arvates on oluline, et ametnik oskaks tõlgendada kinnipidamise õiguslike aluste sisu ning oskaks eristada reaalselt kinnipidamise aluseks olevat sellest, mis on tingitud politseiametniku enda hirmudest. Vastasel korral võib tekkida olukord, kus ametnik peab isiku kinni, kuna ta kardab näiteks, et kutse andmisel ei pruugi isik ilmuda kokkulepitud ajal jaoskonda, takistades sellega menetluse läbiviimist.

Siinkohal tuleb arvestada, et kinnipidamiseks peab olema konkreetne isikuline põhjus, mitte üldine põhjus, näiteks avaliku korra tagamine või kuriteo ärahoidmine. Selleks, et isikut kinni pidada, peab olema põhjendatud kahtlus, et isik püüab põgeneda või jätkuvalt toime panna väärtegusid või esineb mõni muu seaduses välja toodud alus. Põhjendatud kahtlus eeldab faktide või informatsiooni olemasolu, mis võimaldab objektiivsel hindajal arvata, et isik on toime pannud süüteo ning temalt vabaduse võtmine nendes tingimustes on vältimatu. See on fakti ja asjaolude küsimus, mida tuleb hinnata vastavas ajahetkes ja oludes. Subjektiivsest hinnangust, näiteks politseiametniku siirast siseveendumusest, jääb väheseks. Rakendada tuleb objektiivset testi ehk faktilise põhjendava andmestiku olemasolu. (Madise, et al., 2020, lk 287)

Üks ühesemalt tõlgendatavaid kinnipidamise aluseid autori hinnangul on VTMS § 44 lg 1 p 1-s sätestatud alus, kus isik, kelle puhul on kahtlus, et ta on toime pannud väärteo, püüab põgeneda (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Selle aluse sisustamisel võib mõista peamiselt isiku füüsilist püüdu politseiametnike eest põgeneda, kas siis sõiduvahendiga või ilma. Näiteks politsei märguande peale mittepeatumine.

Võib eeldada, et harv ei ole ka olukord, kus põgenev isik ei ole politseiametnike poolt tuvastatud, millisel juhul esineb lisaks VTMS § 44 lg 1 p 1 sätestatud alusele kinnipidamiseks VTMS § 44 lg 1 p 2 sätestatud alus, mis lubab väärteo toimepanemise kahtlusega isiku vabadust piirata juhul, kui ei ole tuvastatud tema isikut (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Selle aluse rakendamisel tuleb järgida põhimõtet, et tuvastada on vaja isikut, kes ei soovi enda kohta avaldada isikut tõendavaid andmeid, teda ei ole võimalik koheselt tuvastada või kes oma tervisliku seisundi, vanuse või muude asjaolude tõttu ei ole võimeline andma enda kohta tõeseid andmeid (Pajula, et al., 2004, lk 70). Seega saab järeldada, et olukorras, kus on küllaldane alus isiku kahtlustamiseks väärteo toimepanemises ning ta ei esita isikusamasust tõendavat dokumenti, tuleb ta vastavalt VTMS sätestatule kinni pidada (Kärner, 2014, lk 64).

Kuigi kinnipidamise kestus on maksimaalselt 48 tundi, ei peeta isikusamasuse tuvastamise eesmärgil kinnipidamist üle 6 tunni mõistlikuks. EIK on kohtuasjas *Vasileva vs. Taani*,

märkinud, et isikusamasuse tuvastamise kestus ei tohi olla ebaproportsionaalselt pikk. Näiteks leiti, et 13 tundi kestnud kinnipidamist ei põhjendanud isegi väide, et isik peeti kinni öisel ajal ning tal võimaldati magada. EIK leidis, et reeglina tuleb isiku õigust vabadusele pidada tähtsamaks tema vajadusest magada. (Vasileva v. Denmark, 2003)

Mõningaid eriarvamusi on tekitanud isiku kinnipidamise tõlgendamine VTMS § 44 lg 1 p 3 alusel, mis võimaldab isikut kinni pidada, kui esineb kahtlus, et ta võib jätkuvalt väärtegu toime panna (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Võrdlusena näiteks KrMS § 217 lg 3 p 3 lubab isikut kinni pidada, kui ta võib jätkuvalt toime panna kuritegusid ning selle aluse rakendamisel on eelkõige silmas peetud isiku võimalikku vahistamise tagamist (Pikamäe & Kergandberg, 2012, lk 531).

Eesti Advokatuur tegi 07.10.2013 Riigikogus menetlusse võetud eelnõu „Väärteomenetluse seadustik 500 SE“ (millega plaaniti iseseisva ja kriminaalmenetlusest eraldiseisva seadustiku vastuvõtmist) muudatusettepaneku, milles tõi välja vajaduse VTMS § 44 ajakohastamiseks väärteomenetluse olemusega ning kinnipidamise aluste kooskõlla viimiseks väärteomenetluses tegeliku vajadusega. Advokatuur oli seisukohal, et regulatsioon võimaldab isiku vabadusõiguse kontrollimatut riivet. Nimelt on advokaatuuri hinnangul VTMS § 44 lg 1 p 3 sätestatud kinnipidamise alus „võib jätkuvalt toime panna väärtegu“, väärtegude puhul põhjendamatu, kuivõrd annab aluse isiku kinnipidamiseks vähetähtsate väärtegude ohu korral ehk sisuliselt võib varasemalt väärtegu toime pannud isiku suhtes alati väita, et temast tuleneb oht uute väärtegude toimepanemiseks. Advokatuur rõhutas, et väärteokorras kinnipidamine ei ole preventiivne sunnivahend, mis peaks tagama isiku õiguskuulekuse üldiselt, vaid eelkõige konkreetse menetluse tagamise vahend. Seega võimalik prognoos, et isik võib tulevikus väärtegu toime panna, ei tohi ega saa olla isenesest aluseks isiku vabaduse piiramiseks. Sellisel põhjusel oleks kinnipidamine õigustatud juhul, kui isik võib jätkata sama väärtegu toimepanemist ja see võib kaasa tuua ohu teise isiku elule, tervisele või varale ning väärtegu tõkestamine ei ole muul viisil võimalik. (Riigikogu, 2013)

Kirjeldatud muudatusettepanek võeti teadmiseks ning toodi välja, et kohtuväliseid menetlejaid tuleb rohkem koolitada kinnipidamise aluste hindamise osas, kuid eelnõu jäeti selles osas muutmata ning seoses Riigikogu koosseisu lõppemisega langes eelnõu hiljem menetlusest välja (Riigikogu, 2013).

Autor nõustub advokatuuri seisukohaga selles osas, mis ei pea õiguspäraseks isiku kinnipidamist põhjusel, et isik on varasemalt väärtegused toime pannud. Väärtegused on võimalik toime panna omamata selleks tahtlust. Juhul, kui varasemate rikkumiste puhul on tegu korduvate samaliigiliste väärtegadega ning on näha, et isik ei ole näiteks trahve ära maksnud, millega näitab enda suhtumist õiguskorda, võib esineda õigustatud kahtlus, et isik võib jätkata väärtegade toimepanemist VTMS § 44 lg 1 p 3 mõistes.

VTMS § 44 lg 1 p 4 sätestab kinnipidamise aluse juhul, kui isik võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoida (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Riigikohus on märkinud, et kõrvalehoidumine on võimalik üksnes siis, kui eelnevalt on tuvastatud, et isik on teadlik enda väljakutsumisest kohtuvälise menetleja juurde ehk isik on kätte saanud kutse menetleja juurde ilmumiseks, kuid ta on jätnud ilmumata (Kriminaalasi T. K. süüdistuses KarS § 113; § 209 lg 1; § 199 lg 2 p-de 4 ja 8; § 201 lg 1 järgi, 2010).

VTMS § 44 lg 2 sätestab tingimused ajale ning kohale, millest tuleb lähtuda isiku kinnipidamise korral. VTMS § 44 lg 2 p 1 näeb ette kinnipeetud isiku toimetatamist Politseija Piirivalveametisse, kohtuvälise menetleja ametiruumi, politsei arestimajja või vanglasse. Siinkohal on oluline märkida, et kui isikut ei peetud kinni §44 lõikes 1 sätestatud alustel, ei loeta isiku ülekuulamise või tema suhtes muu menetlustoimingu tegemise aega isiku kinnipidamiseks (Väärteomenetluse seadustik, 2002).

Kinnipeetud isikult tuleb VTMS § 44 lg 2 p 2 alusel võtta viivitamata ütlused väärteo toimepanemise kohta ning koostada isiku kinnipidamise protokoll või väärteoprotokoll (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Arvestada tuleb KrMS § 33 lg 2 sätestatud, mis lubab ülekuulamise edasi lükata, kui kahtlustava tervislik seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui see on vajalik kaitsja või tõlgi osavõtu tagamiseks (Kriminaalmenetlusseadustik, 2003). Terviseseisundi all mõeldakse muuhulgas seda, kui isik on joobeseisundis. Kuna kainenema toimetamine on järelevalvemenetluses KorS § 42 alusel läbiviidav toiming, siis peab kinnipidamine algama ajast, mil isik on kainenunud ning võimeline andma ütlusi (Pajula, et al., 2004, lk 27). Joobeseisundis inimene ei pruugi aru saada talle tutvustatavatest VTMS § 19 sätestatud menetlusaluse isiku õigustest ja kohustustest, mis läheb vastuollu lõputöö esimeses peatükis selgitatud PS §21 sätestatuga.

„Isiku kinnipidamine algab ajast, mil isik kinni peetakse“ ehk VTMS § 44 lg 2 p 3- s on selle lause all mõeldud, et isiku kinnipidamise ajaline arvestus algab, kui isik faktiliselt kinni peetakse, mitte sellest, millal kinnipidamise protokoll vormistatakse (Pajula, et al., 2004, lk 27). On mõistetav, et reaalsest kinnipidamise kohast arestimajja jõudmine ning sealseid turvakaalutlustel tehtavad protseduurid võivad aega võtta ning kinnipidamise ajalist kestust mõjutavad veel erinevad faktorid nagu kaitsja ootamine, kinnipidamise nädalapäev (tööpäev või puhkepäev) kinnipidamise kellaaeg, arstiabi vajalikkus. Irving ja McKenzie (1989) on leidnud, et isikutel, kes peetakse kinni hilis- või öises vahetuses on 1,6 korda suurem tõenäosus olla politseis vahi all kauem kui 12 tundi, võrreldes nendega, kes peetakse kinni päevases vahetuses.

Kohtu poolt karistusena aresti määramise puhul arvatakse väärteokorras kinnipidamisel oldud aeg karistusaja hulka KarS § 68 lõikes 2 sätestatud korras, kus 24-tunnile kinnipidamisele vastab 1 päev aresti. Kinnipidamist alla 24 tunni ei arvestata karistusaja sisse. (Karistusseadustik, 2001) Kuna arvestamine käib 24 tunni kaupa, siis juhul, kui isik on kinni peetud näiteks 40 tundi, arvestatakse karistusaja hulka siiski vaid 1 päev.

Olenemata sellisest tasaarveldamisest, tuleb siiski ära märkida, et isiku kinnipidamine väärteokorras ei ole karistusliku iseloomuga, vaid on tõkendinda käsitletav väärteomenetlust tagav vahend (Ploom, et al., 2007, lk 71). Seega ei saa isiku kinnipidamist käsitleda kui täiendavat karistust toimepandud väärteo eest. Tuleb lähtuda VTMS § 44 lg 2 p 4, mis sätestab, et kui selgub, et isikut ei ole põhjust kinni pidada, vabastatakse ta viivitamata (Väärteomenetluse seadustik, 2002).

2.2 Kinnipidamise õiguspärasuse tagamine ja proportsionaalsuse põhimõte

Selleks, et oleks võimalik tagantjärele kontrollida isiku kinnipidamise õiguspärasust, tuleb kinnipidamine kirjalikult vormistada ning protokoll peab sisaldama kinnipidamise asjaolusid piisava täpsusega, sh eriti olulised on asjaolud, mis sisaldavad kinnipidamise aluste olemasolu. Ei piisa ainult viitest VTMS § 44 lg 1 punktidele 1-4. Protokollist peab nähtuma, millest kohtuväline menetleja järeldas, et kinnipidamise alus oli konkreetse juhtumi puhul olemas. (Ploom, et al., 2007, lk 75) Vaadeldes kinnipidamise protokoll (vt Lisa 1) ei nähtu, et seal oleks füüsiliselt olemas koht, kuhu politseiametnik saaks kirja panna, milliste asjaolude

esinemisel kinnipidamise alus konkreetsel juhul olemas oli, seega võib selle lause all pidada silmas, et kinnipidamise asjaolud peavad olema kajastatud vääртеotoimikus.

Vaid joone alla tõmbamine kinnipidamise protokollis ei taga autori hinnangul piisavalt isiku põhiõiguste kaitset, kuna jätab ruumi meelevaldsusele. Kuidas ning kuhu peaks politseiametnik kinnipidamise tinginud objektiivsed asjaolud kirja panema, mille alusel oleks hiljem võimalik hinnata, kas kinnipidamine oli õiguspärane ja proportsionaalne meede antud hetkel, on seaduses lahti selgitamata.

Isegi kui vabaduse võtmine toimub seaduslikul alusel ja seaduses ette nähtud korras ning see alus ja kord on kooskõlas PS §-ga 20, võib vabaduse võtmine siiski olla põhiseadusevastane oma ebaproportsionaalsuse tõttu (Madise, et al., 2017, lk 276). Kohus on leidnud, et kinnipidamine on proportsionaalne meede siis, kui VTMS § 44 lg 1 p 1-4 sätestatud tagajärgede saabumise võimalus on tõenäoline ning nende ärahoidmiseks ei ole võimalik kasutada leebemaid vahendeid (L. H. M. vääртеoasi Liiklusseaduse § 227 lg 3 järgi, 2013).

Proportsionaalsuse hindamiseks on üldlevinud käsitlus, mille kohaselt kontrollitakse õiguse ja vabaduse riive proportsionaalsust kolmel astmel: kas meede soodustab eesmärgi saavutamist; kas meede on alternatiividest eesmärgipärasem, riivates õiguseid ja vabadusi kõige vähem ning kas meetme kasutamine on mõõdukas (Kranich, 2015, lk 287).

Proportsionaalsusel põhinev kaalumine on selgelt määratletud õiguse kohaldamise meetod. Seda meetodit ei tohi segi ajada subjektiivsete ja intuitsioonil põhinevate meetoditega. See, milliseid eesmärke peetakse õiguspäraseks, sõltub õiguslikust tõlgendamisest, mitte eelarvamustest ega subjektiivsetest eelistustest. (Borowski, 2020, lk 139) Juhul, kui oht on väike ja tekkida võiv kahju väheoluline, ei tohiks inimese õigusi sellise ohu tõkestamisele viidates kuigivõrd intensiivselt piirata (Allikmets, et al., 2017, lk 315).

Proportsionaalsuse põhimõtte rakendamine kõlab teoorias väga hästi. Kõige lihtsamalt tõlgendades tähendab see seda, et kasutatav meede peaks olema võrdne toime pandud teo raskusega. Praktikas aga esineb probleeme, kuna pole universaalselt kokkulepitud standardit, et kuidas hinnata raskuse piiri, mida tekitab näiteks vargus või isikuvastane rünnak. (Bagaric, et al., 2005, p. 50)

Sõltuvalt rikkumise asjaoludest on võimalik kinnipidamise alternatiivina kasutada KorS-ist tulenevaid meetmeid korrarikkumise lõpetamiseks. Näiteks korduva öörahu rikkumise puhul, kus probleemiks on liiga valjult mängiv muusika, on võimalik kasutada KorS § 52-s sätestatud,

mis lubab politseil võtta vallasasja hoiule, kas vahetu ohu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks (Korrakaitseeadus, 2011). Vallasasjaks võib antud näite puhul olla muusikakeskus, kõlar jne. Vallasasja hoiule võtmise puhul on isiku põhiõigustesse sekkumine oluliselt väiksema riivega, ühtlasi võib konkreetselt asjast ilma jäämine määratud ajaks, inimesele mõjuda distsiplineerivamalt. Antud meetme kohaldamisel tegutseb ametnik järelevalvemenetluses, mille peamine eesmärk on lõpetada korrarikkumine. Meetme kasutamine võib olla ebamugavam politseiametnikule, kuid kinnipidamise kasuks otsustamisel ei tohiks ametnik lähtuda ainuüksi sellest, mis on mugavam.

Kohtuasjas *Tsvetkova jt vs Venemaa* on EIK toonud välja, et lühiajaline kinnipidamine ei tohi olla politsei mugavusmeede. Avaliku korra rikkumisele reageerinud politseinik veenis isikut jaoskonda kaasa minema, kuna seal oleval mugavam väärteprotokollil vormistada. Isik keeldus kaasa minemast, kuna ta ei näinud mingit põhjust, miks ei võinud politseinik protokollil vormistada kohapeal, misjärel isik peeti jõudu kasutades kinni ning toimetati ta arestikambrisse. Puudus EIÕK-s määratletud alus kaebaja kinnipidamiseks, nt vajadus õigusrikkumine lõpetada, teha kindlaks isik, tagada haldusasjas tehtud otsuse täitmine. Puudus EIK hinnangul ka põhjendatud alus kartuseks, et kaebaja hävitab tõendeid, seega tuvastati, et politseinikud teostasid kinnipidamise, tuginedes sellele, mis on nende jaoks mugavam. Tegu oli EIÕK artikli 5 lg 1 tähenduses ebaseadusliku kinnipidamisega. (Tsvetkova and Others v. Russia, 2018)

Termin mugavusmeede pole leidnud Eesti erialases kirjanduses laialdaselt kasutust. Küll on seda mainitud inglisekeelses õiguskirjanduses, näiteks on politsei mugavusmeetme terminit seoses kinnipidamisega, selgitanud Dehaghani (2016), kelle hinnangul on politseil isikuga, kes on kinni peetud, tunduvalt mugavam tegeleda, näiteks küsitleda ajal, mil ametnikule sobivaim (nt peale lõunat), pidades silmas seaduses ette nähtud maksimaalset aega. Samuti puudub sellisel juhul oht, et isik püüaks põgeneda või surve, et peaks kiirustama. Samas ei pruugi alati olla vajalik isikut kinni pidada ning seda otsust tuleks tõsisemalt kaaluda ja mitte lähtuda mugavusest. Kinnipidamine ei tähenda alati seda, et politsei oleks samal ajal kinnipeetu suhtes kuidagi üleolev või hirmutav, kuid see ei välista seda, et kinnipeetu ennast siiski kuidagi alandatuna tunda ei või.

Politseiametnikud peavad kinnipidamisega seoses väga palju asju läbi mõtlema, lisaks on alati oht, et isik, kelle suhtes politseiametnik leiab, et teda ei ole vajadust kinni pidada, jätkab siiski väärteo toimepanemist, mis võib tekitada olukorra, kus ametnik peab hakkama põhjendama,

millistele asjaoludele tuginedes ta kinnipidamist otsustas mitte kohaldada. Sellisel juhul tuleks välja selgitada, kas ametnik eksis asjaolude hindamisel tegutsedes heas usus ning lähtudes mõistlikest kriteeriumitest, näiteks uskus isiku käitumisele tuginedes, et isik mõistab hoiatuse sisu ning lõpetab korrariikkumise. Kinnipidamine peaks alati olema viimane võimalus ning politseiametnikud peaksid seda kaaluma ainult, kui selleks on reaalne vajadus. (Alpert, 2009, p. 245)

Vähemtähtsaks kinnipidamise proportsionaalsuse hindamisel ei saa pidada ohtu politseiametnikele endile. Politseilisest tegevusest peetakse kõige ohtlikumaks just isiku kinnipidamist, kuna võrreldes muude tegevustega saab selle käigus kõige rohkem politseinike vigastada. Eriti võivad politseiametnikud ennast ohtu seada, püüdes takistada põgenevat isikut. Lisaks potentsiaalsetele ohtudele elule ja tervisele, tuleb arvestada kinnipidamisele kuuluva ajalise faktoriga. Kui patrulltoimkond tegeleb isiku kinnipidamisega ning tema transportimisega kinnipidamiskeskusesse või arestimajja ja seonduvate protokollide vormistamisega tähendab see seda, et üks patrulltoimkond on mitu tundi hõivatud ning ei ole valmis reageerima väljakutsetele. See võib kujuneda probleemseks, eriti väiksemates piirkondades, kus korraga väljapanekus ongi vaid paar patrulltoimkonda. (Lave & Miller, 2019, p. 167)

2.3 Hüvitise taotlemine seoses põhjendamatu kinnipidamisega

Isikul, kellel on alust arvata, et tema kinnipidamine on toimunud põhjendamatult, on õigus nõuda süüteo menetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduse (edaspidi SKHS) alusel kinnipidamisega seonduva kahju hüvitamist juhtudel, kui väärteomenetlust ei alustata või see lõpetatakse alustel, mis on sätestatud VTMS § 29 lg 1 (p 1, 2, 3, 5 ja 6) ning on järgnevad (Väärteomenetluse seadustik, 2002):

- 1) teos puuduvad väärteo tunnused;
- 2) isikut on juba karistatud sama teo toimepanemise eest, sõltumata sellest, kas karistus on määratud või mõistetud Eesti Vabariigis või teises riigis;
- 3) isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise lahend;
- 5) väärteo aegumistähtaeg on möödunud;
- 6) seadus, mis nägi ette karistuse väärteo eest, on kehtetuks tunnistatud.

Samuti tekib õigus hüvitist nõuda, kui kohtuväline menetleja rikub süüliselt menetlusõigust ja põhjustab seeläbi isikule kahju, sealhulgas ei ole oluline, milline on selle süüasja lõpptulemus, mille raames isikule kahju tekitati (SKHS, 2014).

VTMS § 76 lg 1 järgi esitatakse kaebus põhjendamatu kinnipidamise kohta kohtuvälise menetleja juhile. VTMS § 78 lg 1 sätestab, et kui isik ei nõustu kohtuvälise menetleja tegevuse peale esitatud kaebuse lahendiga ja tahetakse vaidlustada kohtuvälise menetleja tegevus, millega on rikutud isiku õigusi ja vabadusi, on isikul õigus esitada kaebus maakohtule. VTMS § 79 lg 2 kohaselt vaatab maakohtunik kaebuse läbi kirjalikus menetluses kaebuse piires ja selle isiku suhtes, kelle suhtes see on esitatud. (Väärteomenetluse seadustik, 2002) Lõputöö autor tegi päringu PPA-le, saamaks statistikat põhjendamatu kinnipidamise eest esitatud nõuete/kaebuste hulga kohta, kuid PPA selliseid andmeid ei kogu.

Probleemseks aspektiks on autori arvates asjaolu, et kui isik ise kaebust ei esita või teda aresti mõistmiseks kohtusse ei toimetata, siis puudub asutusesisene täiendav kontroll kinnipidamise õiguspärasuse üle. Politseiametnik, kes isiku kinni peab, langetab kinnipidamise otsuse tuginedes temale teadaolevatele asjaoludele ning kajastades seda protokollides nii palju või vähe, kui ta ise vajalikuks peab. Arestimaja töötaja võtab kinnipeetu, tuginedes VangS § 85¹ sätestatud isiku vanglasse vastuvõtmise korrale, vastu (Vangistuseseadus, 2000), kontrollides, et vajalikud protokollid oleks olemas ning hoolitseb selle eest, et kinnipidamise tingimused vastaksid esitatud nõuetele. Seejärel teeb kinnipidamise teostanud politseiametnik kas ise kohapeal kiirmenetluse otsuse või koostab väärteoprotokolli. Väärteoprotokoll läheb otsuse tegemiseks väärteomenetleja kätte, kes analüüsib, kas väärteokoosseis on täidetud ning teeb otsuse tuginedes VTMS § 72- § 75 sätestatule. Seda, kas kinnipidamine ka sisuliselt õiguspärane on, autorile teadaolevalt lähemalt ei analüüsita.

Kuna väärteomenetluses ei saa riik kohaldada mitmeid kriminaalmenetlusega võrreldavaid intensiivseid meetmeid, on põhjendatud pidada kahju hüvitamise nõudmist õigustavaks toiminguks eeskätt isiku kinnipidamist VTMS § 44 tähenduses (Riigikogu, 2014, lk 20).

Vabaduse võtmise korral hüvitatakse mittevarelaline kahju päevamäära alusel iga alanud kalendripäeva kohta, kui isikult oli vabadus võetud. Päevamäära suurus on kahju hüvitamise nõude esitamise kuule eelnenud viimane Statistikaameti avaldatud kvartali keskmine brutokuupalk, mis on jagatud 30-ga. (SKHS, 2014)

Juhul, kui kinnipeetu hiljem õigeks mõistetakse, ei muuda see kinnipidamist automaatselt ebaseaduslikuks. Kui võimud näitavad veenvalt, et tollel ajahetkel ja faktilises informatsioonilises situatsioonis oli neil põhjendatud kahtlus, siis toimisid nad PS ja EIÕK kohaselt ning riigil pole kompensatsiooni maksmise kohustust, kuigi seda võidakse teha. (Madise, et al., 2020, lk 286) Sellepärast on eriti oluline kinnipidamisega seonduvate asjaolude kajastamine väärtetoimikus, kuna see võimaldab tagantjärele tõendada, et politseiametnikud ei tuginenud kinnipidamise otsuse tegemisel pelgalt kõhutundele.

Kinnipidamist ei peeta ebaseaduslikuks juhul, kui isik oma käitumisega on põhjendanud meetme kohaldamise tahtlikult või ettevaatamatult (SKHS, 2014). Harju maakohtu lahendi järgi mõisteti isik õigeks, kuna ei suudetud tõendada, et isik juhtis sõidukit kriminaalses joobes. Isik peeti kinni kahtlustatavana kriminaalmenetluses, kuna ta oli agressiivne ning üleolev politseiametnike suhtes, mille tõttu tekkis politseiametnikul kahtlus, et ta võib proovida põgeneda. Kohus leidis, et isikul ei ole õigust nõuda kahju hüvitamist enda kahtlustatavana kinnipidamise eest, kuna ta tekitas enda käitumisega kinnipidamise tahtlikult. (U. P. süüdistuses KarS § 424 lg 1 järgi lühimenetluses, 2020)

Tuginedes rahvusvahelise praktikale, kinnitab sama Michels (2010), kelle sõnul eeldus hüvitisele ei ole universaalne. Riikidel ei ole rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevat kohustust hüvitada isiku õigeks mõistmise korral kinnipidamisega seonduvad kulud. Õigeks mõistetud isikul ei tohiks olla õigus hüvitisele, kui kinnipidamise alus on sisuliselt olnud põhjendatud.

3. EMPIIRILINE UURIMUS

3.1 Metodoloogia ja valim

Püstitatud eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks viidi lõputöö raames läbi empiiriline kombineeritud uuring, mis ühendab kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed uurimismeetodid (Õunapuu, 2014, lk 52). Kombineeritud uuring valiti, kuna see võimaldab vastata kõigile kolmele uurimisküsimusele. Kvantitatiivse meetodiga uuritakse väärteokorras kinnipidamistega seonduvat statistikat ning kvalitatiivse meetodiga kohtulahendite põhjal praktikas esile kerkinud probleeme seoses kinnipidamiste teostamisega. **Andmekogumismeetodina** kasutatakse statistiliste andmete analüüsi ning kohtulahendite õiguslast analüüsi. Kohtulahendite **valimiks** on ettekatsetatud valim, milles uuritavad kaasatakse valimisse ettekatsetult ja kindlate kriteeriumite järgi (Õunapuu, 2014, lk 143). Ettekatsetatud valim on kohtulahendite puhul sobilik, kuna uurija valib kohtulahendite hulgast need, milles on põhjalikumalt selgitatud väärteokorras kinnipidamise õiguslikke aluseid.

Statistiline analüüs on sekundaarandmestiku põhjal ehk andmed on eelnevalt kogutud kellegi teise poolt (Hirsjärvi, et al., 2007, lk 173). Andmed kinnipidamiste kohta kogus autor päringuga PPA analüüsibüroolt ning need on 05.04.2021 seisuga PPA poolt teostatud kinnipidamised. Autor soovis uurida lisaks statistikat selle kohta, et millistel VTMS § 44 lg 1 p 1-4 alustel on kinnipidamisi teostatud, kuid sellist statistikat PPA ei kogu.

Statistikat otsustas autor teemaga seoses analüüsida, kuna isiku VTMS § 44 alusel kinnipidamise eelduseks on põhjendatud kahtlus, et isik võib olla toime pannud väärteo (Väärteomenetluse seadustik, 2002). Autor uuris, millised on need väärteod, mille puhul kinnipidamist enim kohaldatakse ning millises suurusjärgus. See teadmine on oluline, kuna puudub varasem avalik statistika. Kinnipidamiste suurusjärk võib anda infot, kas kinnipidamisi võidakse teostada liialt kergekäeliselt ning kinnipidamise kvalifikatsioone analüüsides, saab teha järeldusi, kas kinnipidamine teatud kvalifikatsioonide esinemisel on pigem erand või reegel ning teha sellest tulenevalt järeldusi kinnipidamisel proportsionaalsuse põhimõtte jälgimisel. Kinnipidamiste statistikat vaadeldi esialgu ajavahemikus 2013-2020, et näha üldist tendentsi ning seejärel kitsendati valimit ning analüüsiti 2018-2020 aasta andmeid. Andmed sisestati andmetöötluks ning tabelite ja jooniste koostamiseks MS Excel-i programmi.

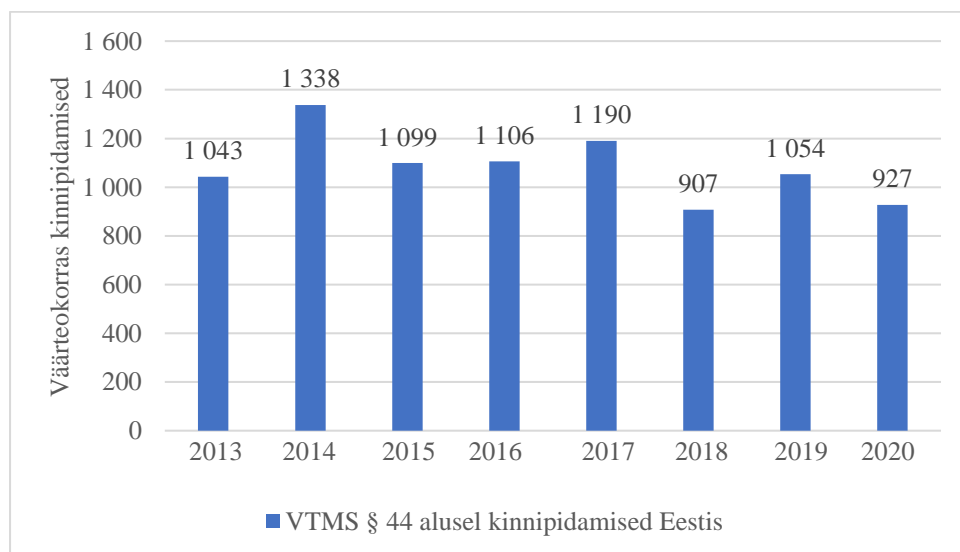
Lõputöö teoreetilises osas ilmnenuid õiguslike probleemide paremaks mõistmiseks teostas autor kohtulahenditele tuginedes õiguslast analüüsi. Autor võrdleb teoreetilises osas

kirjapandut kohtulahendite analüüsiga ning teeb sellest tulenevalt järeldused, kokkuvõtted ja ettepanekud.

Autor otsis kohtulahendeid Riigi Teataja võrguväljaandest. Aastarvule autor piiranguid ei seadnud, kuna VTMS § 44 kinnipidamise alused on olnud alates selle loomisest 2002 aastal sisuliselt samad. Otsimiseks kasutati esialgu otsingusõna VTMS § 44. Kokku tuli otsinguga 607 kohtulahendit. Tulemuste kitsendamiseks ning süstematiseerimiseks kasutas autor otsingu märksõnadena erinevaid VTMS § 44 variatsioone, mille tulemusena tutvus autor põhjalikumalt 381-kohtulahendiga. Kasutatud otsingusõnad ning saadud arvulised vasted on välja toodud tabelis 3 (vt Lisa 2). Enamus kohtulahendites oli VTMS § 44 kajastatud, kuna väärteokorras kinnipeetud isikule määrati väärteo eest arest, ÜKT või rahatrahv. Need kohtulahendid piirdusid enamjaolt resolutiivosaga ning seega puudus sügavam analüüs kinnipidamise õiguslike aluste üle, kuid eeldatavasti aresti määramisel vaadatakse kinnipidamise tinginud asjaolud samuti detailsemalt üle. Põhjalikumalt oli avalikult kättesaadavates kohtulahendites kinnipidamise õiguslikku kontrolli tehtud 16-kohtulahendi puhul, millest lõplikuks ettekavatsetud valimiks sai 6 kohtulahendit kõigest neljast maakohtust, aastast 2008-2019, milles oli analüüsitud neid aluseid, mida on erialases kirjanduses vähe kajastatud või mille kohta on kohtutel tekkinud eriarvamused.

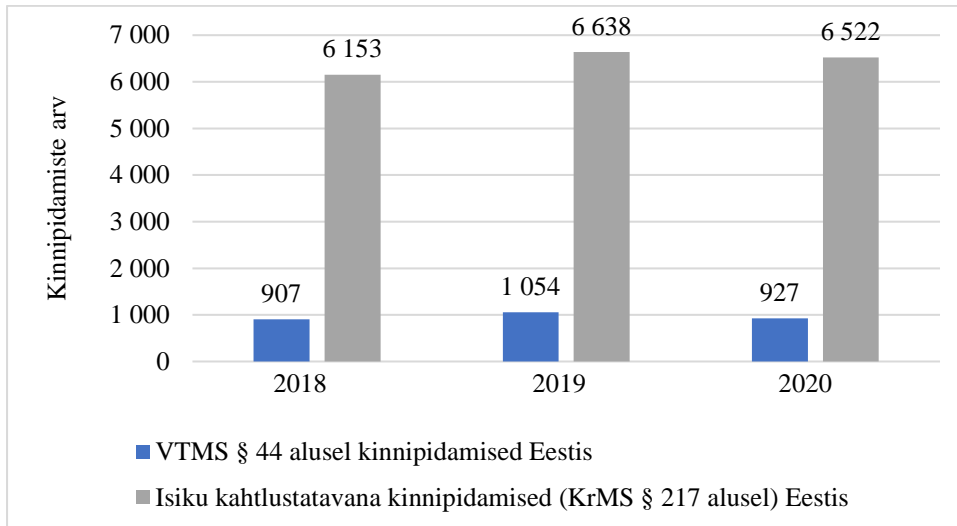
3.2 Kinnipidamiste statistilise analüüsi tulemused

Statistilised andmed on 05.04.2021 seisuga. Andmed on väljastatud PPA analüüsibüroo poolt.

Joonis 1. Väärteokorras kinnipidamised 2013-2020 a. (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori koostatud)

Esmalt uuris autor, kui palju on teostatud väärteokorras kinnipidamisi Eestis aastatel 2013-2020. Pikk ajavahemik valiti, et oleks võimalik näha üldist tendentsi. Tulemustest selgub, et viimastel aastatel on kinnipidamiste arv olnud pigem stabiilne või languses. 2020 aastal oli terve Eesti peale 12% vähem kinnipidamisi, kui aastal 2019.

Joonis 2. Eestis 2018-2020 aastal teostatud VTMS § 44 ja KrMS § 217 kinnipidamiste võrdlus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori koostatud)

Joonisel 2 on näha, kui palju teostati Eestis lisaks VTMS § 44 alusel kinnipidamistele, kinnipidamisi kriminaalmenetluses KrMS § 217 alusel. Võrdlus on asjakohane, kuna nagu ka töö teoreetilises osas, lk 15 välja toodud, kattuvad osaliselt kinnipidamise õiguslikud alused väärteomenetluses ja kriminaalmenetluses. Arvestada tuleb, et ühel juhul on kinnipidamise eelduseks kuriteokahtlus ning teisel juhul väärteokahtlus.

Jooniselt nähtub, et suurem enamus lühiajalisest süüteomenetluslikest kinnipidamistest ehk 86% kinnipidamisi toimub kriminaalmenetluse tagamiseks. VTMS § 44 alusel teostatud kinnipidamised moodustasid 2020 aastal 14% kahe seaduse alusel teostatud kinnipidamistest süüteomenetluses.

Joonis 3. Registreeritud väärted 2018-2020 (Politsei- ja piirivalveamet, 2021; autori koostatud)

Väärtegade arvu vaatles autor eesmärgiga saada teada, kui suur on VTMS § 44 kinnipidamiste protsent võrreldes registreeritud väärtedega. Registreeritud väärtegused oli aastal 2020 kogu Eesti vaates 7% vähem, kui aastal 2019. Tuginedes joonisele 1 ja joonisele 3, saab teha järelduse, et kinnipidamisi teostati 2020 aastal 1% väärtedega puhul, mis jääb samasse suurusjärku 2018 ja 2019 aasta näitajatega.

Autor tutvus kinnipidamise kvalifikatsioonidega kolme aasta lõikes (2018-2020) ning tuvastas kolm väärted kvalifikatsiooni, millega seoses on Eestis isikuid kõige rohkem väärtekorras kinni peetud:

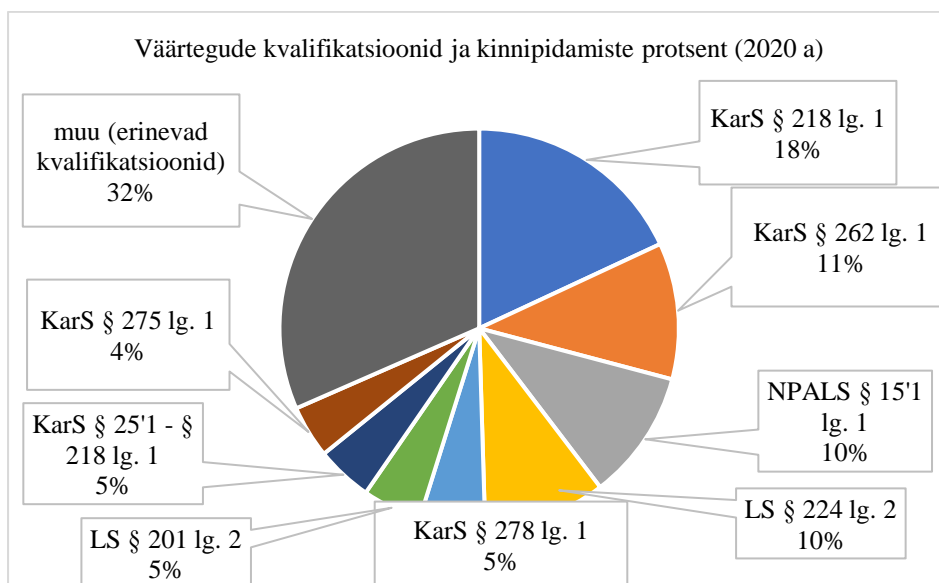
- NPALS § 15¹ lg 1, mis on narkootilise või psühhotropse aine ebaseaduslik käitlemine väikeses koguses (NPALS, 1997);
- KarS § 218 lg 1 sätestatud varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu (Karistusseadustik, 2001). Selle alla võib liigitada pisivargused või varguskatsed kui ka võõra vara rikkumised (PPA statistikas ei ole täpsustatud, kas § 218 lg 1 näol on tegu varguskatsega või lõpuleviidud teoga);
- KarS § 262 lg 1, mis on avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumine (Karistusseadustik, 2001).

Tabel 1. Kolm levinumat väärteo kvalifikatsiooni, mille puhul VTMS § 44 alusel kinnipidamist on 2018-2020 teostatud ning kinnipidamiste arv (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori koostatud).

Väärteo kvalifikatsioon	VTMS § 44 alusel teostatud kinnipidamised		
	2018	2019	2020
KarS § 262 lg 1	105	89	104
KarS § 218 lg 1	150	145	170
NPALS § 15 ¹ lg 1	149	134	99

Tabelist 1 nähtub, et KarS § 262 lg 1 puhul teostati kinnipidamisi 2020 aastal 17% rohkem, kui sellele eelnenud aastal, kuid samas suurusjärgus nagu aastal 2018. 17% on tõusnud KarS § 218 lg 1 kinnipidamised, kuid võrreldes aastaga 2018, on 34% vähenenud NPALS § 15¹ lg 1 kinnipidamised.

Autor otsustas töö uurimisküsimusi silmas pidades analüüsida enamlevinud kvalifikatsioonide osakaalu kinnipidamiste koguarvust ühe aasta (2020) näitel.

Joonis 4. Väärtegede kvalifikatsioonid, mille puhul VTMS § 44 alusel kinnipidamisi enim on teostatud Eestis aastal 2020 (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori arvutused).

Jooniselt 4 nähtub, et 2020 aasta Eesti kinnipidamiste koguarvust 32% moodustasid erinevad väärteo kvalifikatsioonid või erinevad kombinatsioonid, millest enamus kvalifikatsioone on märgitud kinnipidamise protokollis vähem, kui kahekümnel, enamjaolt vaid ühel kuni kahel

korral. Ei ole sisulist mõtet neid kvalifikatsioone välja tuua, kuna töös keskendutakse levinumatele väärtegadele, mis on tinginud kinnipidamise.

Kõige levinum väärtegu aastal 2020, mille puhul isikud kinni peeti oli KarS § 218 lg 1, mille puhul peeti isik kinni 170-1 korral. Sellele järgnes 104 kinnipidamist seoses KarS § 262 lg 1 sätestatud väärttega. NPALS § 15¹ lg 1 oli kinnipidamise tinginud väärtteks 99 kinnipidamise puhul. 93-1 juhul peeti isik kinni LS 224 lg 2 alusel. KarS § 278 lg 1 ehk eritalitusele valeväljakutsete tegemise eest (Karistusseadustik, 2001), peeti isik kinni 50-1 korral. Võimuesindaja solvamise eest ehk KarS § 275 lg 1 (Karistusseadustik, 2001), kohaldati kinnipidamist 40-1 korral. Seoses eriolukorraga kevadel 2020 peeti kinni 3 isikut, kes ei pidanud kinni eriolukorrast tulenevatest piirangutest ning väärtegu kvalifitseeriti Hädaolukorraseduse (edaspidi HOS) § 51 lg 1 järgi.

Tabel 2. Registreeritud väärtegade arv ning kinnipidamiste protsent 2018-2020 (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021; autori arvutused).

Väärteo kvalifikatsioon	2018 registreeritud väärted/ (kinnipidamise %)	2019 registreeritud väärted/ (kinnipidamise %)	2020 registreeritud väärted/ (kinnipidamise %)
KarS § 262 lg 1	1 265 (8%)	1 070 (8%)	1 075 (10%)
KarS § 218 lg 1	11 695 (1%)	10 227 (1%)	9 281 (2%)
NPALS § 15 ¹ lg 1	3 078 (5%)	2 547 (5%)	2 379 (4%)

Tabelis 2 on näha tabelis 1 kajastatud enamlevinud kvalifikatsioonid, mille puhul kinnipidamist on kohaldatud ning välja on toodud, kui palju on nende väärtegade puhul isikuid kinni peetud aastatel 2018-2020. Tabelist 2 selgub, et kõikidest KarS § 262 lg 1 registreeritud väärtegudest peeti aastal 2020 isikud kinni 10%-l juhtudest, mis näitab võrreldes eelneva kahe aastaga kinnipidamiste 2% võrralist tõusu, kuigi võrreldes aastaga 2019 on selle kvalifikatsiooni väärtegade arv jäänud samaks. KarS § 218 lg 1 väärtete puhul peeti isikud kinni 2% juhtudest ning selle kvalifikatsiooni puhul on samuti näha kinnipidamiste tõusu 1% võrra aastal 2020, kuigi registreeritud väärtegused oli 10% vähem, kui aastal 2019. Tabelist nähtub, et isikud peeti kinni 4% kõikidest vormistatud NPALS § 15¹ lg 1 väärtegudest ning kinnipidamiste protsent on selle koosseisu puhul vähenenud proportsioonis registreeritud väärtedega. NPALS § 15¹ lg 1 väärtegade vähenemise arvu ning sellega seoses ka kinnipidamiste arvu (vt Tabel 1)

vähendamise üheks põhjuseks võib olla aastal 2017 politsei poolt suure koguse fentanüüli konfiskeerimine, mille tõttu fentanüüli kättesaadavus ja selle tarbimine on aastatega oluliselt vähenenud (Prokuratuur, 2018).

3.3 Kohtulahendite analüüsi tulemused

Kohtulahendeid analüüsid keskendub autor eelkõige lahendi sellele osale, mis puudutab isiku kinnipidamist ning sellega otseselt seonduvatele asjaoludele. Mõistmaks, miks kohus ühele või teisele seisukohale on jõudnud, on oluline kajastada analüüsis erinevaid juhtumiga seotud asjaolusid.

Põhjuseid, miks väärteoasja arutamine jõuab kohtusse, on mitmeid. Näiteks on tegemist korduvalt väärtegusid toime pannud isikuga, kellel on muuhulgas trahvid tasumata ja kohtuväline menetleja taotleb isikule aresti. Kohus võib teha kohtuotsusena rahatrahvi, aresti või ÜKT mõistmise kohta. Maakohtu otsuse peale võib esitada apellatsioonkaebuse ringkonnakohtule ja ringkonnakohtu otsuse peale võib esitada kassatsioonikaebuse riigikohtule. Kaebuse arutamine toimub maakohtus ka juhul, kui isik ei nõustu kohtuvälise menetleja, otsusega ja soovib selle vaidlustada. (Eesti kohtud, 2020)

Esimesed kolm analüüsitavat kohtulahendit on kaebused kohtuvälise menetleja tegevuse peale. Lõputöö statistilises osas selgus, et KarS § 262 lg 1, on üks peamisi kvalifikatsioone, mille puhul kinnipidamisi teostatakse (käesolev töö, lk 28). Esimene analüüsitav kohtulahend on autori hinnangul üsna tüüpiline näide kaaskodanike rahu rikkumisest, mille puhul isik kinni peetakse. Nimelt, on **Harju maakohtu lahendis 4-19-950** seoses kaebusega, pandud isikule süüks, et ta häiris valjult televiisorit vaadates müra tekitamisega oluliselt oma naabrite rahu, pannes sellega toime avaliku korra rikkumise KarS § 262 lg 1 järgi. Politseipatrull käis isiku ukse taga ühe õhtu jooksul kahel korral, millest esimesel korral ust ei avatud, vaid keerati televiisor vaiksemaks, mille peale politsei lahkus. Õhtu jooksul teist korda samale aadressile väljakutset saades, otsustasid ametnikud isikule rikkumise eest protokollilise vormistada, kuid isiku käitumine ning suhtumine enda rikkumisse ja üldisesse õiguskorda päädis sellega, et isik peeti kinni VTMS § 44 lg 1 p 3 alusel põhjendusega, et ta võib jätkuvalt toime panna väärtegusid. Isik kirjutas kaebuses, et ta sai alles politseijaoskonnas aru, et ta kinni peetakse. (S. K kaebus kohtuvälise menetleja tegevusele, 2019)

Kohus, tutvudes vormikaamera salvestisega, veendus, et isikule tutvustati tema õigusi ning selgitati rahulikult ning korduvalt, miks isik kinni peeti (S. K kaebus kohtuvälise menetleja

tegevusele, 2019). Selgitades isikule, miks ta kinni peeti, käitusid politseiametnikud kooskõlas PS § 21-ga, kus tagamaks isiku põhiõiguste kaitset, on sätestatud, et igapäevale tuleb teada anda viivitamatult ning temale arusaadavas keeles kinnipidamise põhjustest (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Kannatlik ning rahumeelne selgitamine ei taga autori arvates alati seda, et isik sellest tõesti aru saab, kuid, kui politseiametnik on teinud kõik endast oleneva, tagamaks isikule PS-is sätestatud õigused ning need kajastuvad väärtetoimikus, siis on kinnipidamise õiguspärasuse tagamisel tegutsenud asjakohaselt. Alati on olemas variant, et isik ei taha teadlikult aru saada, mida talle selgitada üritatakse, kuna ta võib arvata, et teadmatus vabastab teda vastutusest.

Kaebuse järgi ei võetud isikult ütluseid VTMS § 44 lg 2 p 2 nõudeid järgides, viivitamatult. Kaebaja hinnangul ei olnud põhjendatud tema kinnipidamine 6,5 tunniks üksnes eeldusel, et vastasel korral võib ta enda kodus telekat edasi vaadata. Kohus märkis selle kohta järgnevat: „*Et kaebaja peeti kinni vastu ööd ja seega on kaheldav, kas temaga menetlustoimingute viivitamata tegemine oleks olnud mõistlik ja põhjendatud.*“ (S. K kaebus kohtuvälise menetleja tegevusele, 2019) See seisukoht ei ühti EIK seisukohaga, kus on leitud, et isiku õigus vabadusele on tähtsam, kui võimalus magada (käesolev töö, lk 17).

Kokkuvõtvalt nentis kohus selles lahendis, et: „*Olukorras kus kaebaja ärritub, kõrgendab häält, süüdistab naabreid, eitab rikkumist ning ei saa aru, mida ta on valesti teinud, on negatiivse ohuprognnoosi tegemine täiesti põhjendatud ning kaebaja kinnipidamine ei ole õigusvastane. Kohus nendib, et kaebaja käitumisest võib mõistlik kõrvalseisja üheselt järeldada, et ta võib jätkata väärtegude toime panemist.*“ Harju Maakohus leidis, et kinnipidamine oli teostatud õiguspäraselt ning kaebust ei rahuldatud. (S. K kaebus kohtuvälise menetleja tegevusele, 2019) Kohtu selgitus kinnipidamise õiguspärasuse kohta, kinnitab objektiivsete asjaolude kajastamise olulisust väärtetoimikus, mida on rõhutatud ka töö teoreetilises osas (käesolev töö, lk 16).

Pärnu Maakohtu lahendis 4-10-4681 on samuti esitatud kaebus kohtuvälise menetleja otsuse peale. Nimelt lõi isik öösel, väljudes autost, jalaga mõlgi sõiduauto tagumisele uksele. Sõidukis olnud isikud helistasid politseisse ning jälitasid rikkumise toime pannud isikut kuni politseiametnike saabumiseni. Isik oli ametnike sõnul alkoholihoobes, ärritunud, eitas enda süü, ning samuti ei avaldanud ta enda ööbimiskohta (Isik ei elanud samas linnas). Politseiametnikud pidid korduvalt kinnipeetule selgitama menetlustoimingute eesmärki ja sisu. Kõike eelnevat arvestades pidasid politseiametnikud isiku kinni VTMS § 44 lg 1 p 3 ja 4 alusel,

eesmärgiga takistada jätkuvat väärtegede toimepanemist ning vältida isiku poolt menetluse takistamist või menetlusest kõrvale hoidmist. (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikaptten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019)

Väärtegu, mille toimepanemise eest isik kinni peeti on Eestis kõige levinum väärtegu, mille puhul kinnipidamisi kohaldatakse ehk varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, mida reguleerib KarS § 218 (käesolev töö, lk 28).

Isik esitas PPA-le kaebuse kohtuvälise menetleja tegevuse peale, milles kaebaja leidis, et tema kinnipidamisega rikuti tema õigust isikupuutumatusle ning et kinnipidamise aeg oli ebamõistlikult pikk (18 tundi). Samuti rikuti isiku õigust teatada oma kinnipidamisest lähedastele. (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikaptten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019) Sellega, et isikul ei võimaldatud teatada enda kinnipidamisest, rikuti PS § 21 tulenevat õigust, mis näeb ette, et isikule tagatakse võimalus teatada kinnipidamisest enda poolt valitud isikule (käesolev töö, lk 10).

Vastusena isiku kaebusele tõi kohtuvälise menetleja juht välja, et: „*Kuna sündmus oli toimunud öisel ajal ning kõiki asjaolusid kokkuvõttes ja seda, et juhtum leidis aset puhkepäeval, kui teenistuskohustusi täitis üks kaheliikmeline patrulltoimkond ja välijuht, siis ei saa pidada kinnipidamise aega ebamõistlikult pikaks.*“ (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikaptten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019)

Seisukoht toetab töö teooriaosas lk 19 välja toodud teooriat, kus Irving ja McKenzie (1989) on leidnud, et isikutel, kes peetakse kinni hilis- või öises vahetuses on 1,6 korda suurem tõenäosus olla politseis vahi all kauem kui 12 tundi, võrreldes sellega, kes peetakse kinni päevases vahetuses.

Kohus on selle juhtumi suhtes aga resoluutsel seisukohal ning ei toeta PPA-poolset vastust kaebusele, põhjendades seda järgnevalt: “*Määruses toodud põhjendused puhkepäeva ja politsei töökorralduse kohta ei kannata mingit kriitikat, sest isiku õigused peavad saama tagatud nii töö- kui puhkepäeval ja politseil tuleb korraldada töö nii, et isikute põhiseaduses ja seadustes sätestatud õigused on tagatud.*“ Kohus toob välja, et see, kui isik paneb väärteo toime öösel ei saa olla kinnipidamise aluseks. Samuti leiab kohus, et isiku kinnipidamise tinginud põhjendused ei anna alust isiku kinnipidamiseks VTMS § 44 lg 1 p 3,4 alustel, kuna väärteotoimiku juures ei ole ühtki tõendit selle kohta, et isik oleks jätkanud või proovinud

jätkata õigusrikkumiste toimepanekut, kuna isik lahkus ise sõiduki juurest. Samuti leidis kohus, et: „*Asjaolu, et isik ennast teos süüdi ei tunnistanud ei anna alust tema kinnipidamiseks. See, et isik ei tunnista väärteo toimepanemist, on tema põhiseaduslik õigus.*“ (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikapten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019) Süütuse presumptsiooni kohaselt ei pea isik ennast süüdi tunnistama ning väärteomenetluses tuleb tõendada isiku süü riigil (käesolev töö, lk 12).

Kohtule jäi arusaamatuks, miks oli vaja teada isiku ööbimiskohta selles linnas, kuna oli teada isiku elukoha aadress ja muud kontaktandmed: „*Asjaolu, et isik ei ela selles linnas või maakonnas, kus on toime pandud talle süüks arvatav väärtegu, ei ole mitte mingil juhul isiku kinnipidamise aluseks ega saa olla põhjuseks, et teda pikemalt kinni peetakse.*“ Kuna kohus leidis, et isiku kinnipidamine eelpool väljatoodud alustel ei olnud põhjendatud, siis oli ka kinnipidamise kestus liiga pikk. (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikapten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019)

Lisaks viitab kohus siinjuures VTMS § 44 lg 2 p 2 – isiku kinnipidamise korral võetakse temalt viivitamatult ütlused väärteo toimepanemise kohta ning koostatakse isiku kinnipidamise protokoll. (R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna juhi politseikapten M. K. 06.12.2010 määrusele, 2019) Ütluste võtmise võib edasi lükata, kui isiku tervislik seisund seda ei võimalda või juhul, kui oodatakse tõlki või kaitsjat (käesolev töö, lk 18). Selle juhtumi puhul ei esinenud ükski eelpool mainitud asjaolu, mis oleks võinud selgitada seda, et isikut kuulati üle alles 17 ja pool tundi peale kinnipidamist.

Kolmandaks analüüsitavaks kaebuseks kohtuvälise menetleja tegevuse peale, on **Viru Maakohtu määrus 4-08-11570**, mille järgi isik juhtis alkoholijoobe seisundis, omamata vastava kategooria mootorsõiduki juhtimise õigust, kui juhtimise õigus oli peatatud, rikkudes seega LE § 76 p 1 ja § 70 p 1 (hetkel kehtiva seaduse järgi LS § 69 lg 1 ja §88 lg 1) nõudeid. Isiku suhtes koostati muuhulgas sõiduki juhtimiselt kõrvaldamise otsus ning tema kasutuses olnud sõiduk teisaldati valvega hoiukohta. Isik peeti kinni VTMS § 44 lg 1 p 3 alusel, vältimaks väärtegude jätkuvat toimepanemist. (E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909)

Kaebusele vastanud kohtuvälise menetleja juht oli seisukohal, et isik peeti kinni, kuna on eelnevalt korduvalt toime pannud samaliigilisi liiklusalaseid väärteguisid. Kohtunik ei pidanud

selliseid põhjendusi piisavaks, et lugeda isiku kinnipidamist seaduspäraseks, kuna kohtuväline menetleja ei olnud millegagi ära tõendanud, et isik ilma kinnipidamiseta oleks jätkuvalt toime pannud väärteguisid. Kohtunik leidis, et: „*Tuvastatud on, et E.P suhtes koostati sõiduki juhtimiselt kõrvaldamise otsus ning tema kasutuses olnud sõiduk teisaldati valvega hoiukohta. Seega isiku kinnipidamine ei olnud kohane, kuna väärtegude jätkuv toimepanemine oli tõkestatud juba eelpool nimetatud toimingutega.*“ (E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909)

Kohtunik toob välja, et PS § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning lisab, et: “*Politseiametniku soov tõkestada menetlusaluse isiku poolt väärtegude jätkuvat toimepanekut sai piirneda eelkõige väärteoprotokollis fikseeritud väärteudega*“ (E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909).

Kohtunik nendib, et isikult vabaduse võtmine ei saa muutuda abstraktseks väärtegude vältimise meetmeks konkretiseerimata väärtegude suhtes. „*/.../ seetõttu tuleb VTMS § 44 lg 1 punkti 3 tähenduses vaadelda konkreetset, juba toime pandud väärtegu ning anda hinnang, kas isikust paistab oht, et ta võiks nimetatud väärteo toimepanemist jätkata. See oht peab olema reaalne ning vältimatu, kusjuures alternatiivsed tõkendid ei pruugi ohtu välistada.*“ Järgmisena toob kohtunik, välja, et juhtimisõigust ei olnud menetlusalusel isikul ka siis, kui kinnipidamine tema suhtes lõpetati. Seega formaalselt säilis oht, et menetlusalune isik võib asuda sõidukit juhtima ehk jätkuvalt panna toime väärteguisid peale menetlusaluse isiku kinnipidamiselt vabastamist. (E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909)

Antud seisukoht toetab töö teooriaosas käsitletud seisukohta, milles advokatuur jõudis seisukohale, et kehtiv regulatsioon, eriti VTMS § 44 lg 1 p 3 osas, võimaldab isiku vabadusõiguste kontrollimatut riivet ning selle aluse rakendamisel, tuleb arvestada konkreetse väärteo jätkamise võimalust (käesolev töö, lk 17). Samas leidis kohus selles kaebuses, et karistusregistri väljavõttes on isiku poolt küll varem toime pandud liiklusalaseid väärteguisid, kuid nimetatud väärteod ei ole kvalifitseeritavad samaliigilistena, mille alusel on isikut antud juhul kinni peetud. Isiku kinnipidamine oli Viru Maakohtu hinnangul põhjendamatu. (E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909)

Järgnevalt analüüsis autor kolme kohtulahendit, millest esimeses uuriti kinnipidamise aluseid põhjalikumalt, kuna kinnipidamise käigus sai politseiametnik vigastada. **Viru Maakohtu otsuses 1-18-1627**, on isiku kinnipidamise aluseid põhjalikumalt analüüsitud, kuna põgeneva isiku peatamisel sai politseiametnik vigastada. Isik peatati liiklusjärelvalve käigus, kus politseiametnik oli kiiruskaameraga mõõtnud sõidukil lubatust suurema sõidukiiruse. Sõiduk peatus, kuid kui politseiametnik tundis alkoholilõhna ning soovis indikaatorvahendiga juhi võimalikku joovet kontrollida, sõitis isik minema. Politseiametnikud järgnesid talle, kuni ühel tänaval isik jättis auto seisma ning jooksis sellest välja. Politseiametnik jooksis isikule järgi ning peale seda, kui oli talle korduvalt andnud korraldusi peatuda, tulistas õhku kolm hoiatuslasku, misjärel isik jätkas jooksmist, kuni ta kukkus ning politseiametnik jõudis talle järgi ja pihustas isikule pisargaasi näo suunas. Isik lõi politseiametnikku, misjärel viimane kukkus ja väänas jala välja. Isik jooksis oma elukohta, kus politseiametnikud ta kinni pidasid VTMS § 44 lg 1 p 1 alusel, kuna isik püüdis põgeneda. (M.N süüdistuses KarS § 274 lg 1 järgi, 2018)

Selles kohtulahendis on peamine arutelu kehavigastuste tekitamise üle, mis ei ole otseselt antud lõputöö teemaga seotud, seega seda osa autor lähemalt ei analüüsi. Küsitav on hoiatuslaskude tegemine, kuna KorS § 81 lg 2 näeb ette, et politsei võib kasutada tulirelva isiku suhtes tema põgenemisvõimetuks muutmiseks äärmise abinõuna juhul, kui seda eesmärki ei ole võimalik saavutada muu vahendiga ning kui see on ühtlasi vajalik tõrjuda vahetu oht elule või kehalisele puutumatusse või esimese astme kuriteo kahtlustatava kinnipidamiseks (Korralduseseadus, 2011).

Kohus täpsustab, et ei ole vahet, kas tegu on lasuga, mida on sooritatud inimese suunas eesmärgiga inimest tabada või hoiatuslasuga õhku. Kohus leidis, et: „*Politseinikul ei olnud alust selles olukorras tulirelva kasutada /.../ süüdistatav püüdis põgeneda küll, aga seostatav oli ta üksnes väärteoga, mitte esimese astme kuriteoga.*“ (M.N süüdistuses KarS § 274 lg 1 järgi, 2018) Käesolevas töös lk 20 on välja toodud, et proportsionaalsusel põhinevat kaalumist ei tohi segamini ajada subjektiivsete ja intuitsioonil põhinevate meetoditega (Borowski, 2020, lk 139). Autori arvates on põgeneva isiku tabamine olukord, mis võib tekitada politseiametnikus tahtmist põgeneja iga hinna eest peatada, kuid hoolimata sellest tuleb valida peatamiseks toimepandud teo raskusega proportsioonis olevad meetmed.

Seoses sellega, et politseiametnik pihustas põgeneja suunas erivahendina pisargaasi, asus kohus arvamusele: „*/.../ et ei kujuta ette olukorda, et põgenema asunud isikut, kes ei allu*

korraldusele peatuda, saaks kinni pidada ilma, et ei oleks rakendatud vahetut sundi.“ Vahetu sunni kohaldamist VTMS § 44 ette ei näe, kuid kohus on selles lahendis välja toonud, et põgeneva isiku kinnipidamine seoses väärteomenetlusega eeldab vahetu sunni rakendamist. (M.N süüdistuses KarS § 274 lg 1 järgi, 2018)

Vahetu sund on KorS § 74 lg 1 sätestatud füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine füüsilise jõuga, erivahendiga või relvaga (Korrakaitseadus, 2011). Õiguse menetlustoimingute ja kriminaalmenetlust tagavate toimingute tegemisel kohaldada vahetut sundi korrakaitseaduses ja teistes seadustes sätestatud korras annab KrMS § 217² (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003).

Pärnu maakohtu otsuses 4-12-4981 analüüsiti kinnipidamist, kuna kohtuväline menetleja pidas võimalikuks isikule karistuseks aresti kohaldamise, kuna liiklusjärelvalve käigus avastati, et isik juhtis sõidukit juhile keelatud seisundis, kuna tema ühes liitris väljahingatavas õhus oli alkoholisaldus mitte väiksem kui 0,36 mg/l. Isik tarbis väidetavalt eelmisel õhtul lahjat alkoholi ning hommikul tundis ennast hästi. Politseiametnikud pidasid isiku kinni VTMS § 44 lg 1 p 4 alusel, ehk põhjusel, et isik võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoiduda. Kohus leiab, et kinnipidamine tuginedes väärteoasja materjalidele ei anna alust tuletamiseks, et rikkuja oleks olnud isikuks, kes võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoiduda:., *D.E on täitnud politsei korraldusi, puhunud nii indikaatorvahendisse kui tõenduslikku alkomeetrisse, andnud väärteo kohta ütlused, tal on elukoht, töökoht, ta on avaldanud oma kontakttelefoni. Kohtule ei ole esitatud ühtki tõendit, mis viitaks kinnipidamisprotokollis viidatud isiku kinnipidamise alusele.*“ (D.E väärteoasi liikluseaduse § 224 lg 2 järgi, 2012)

Isiku karistusregistrist nähtus, et kehtivad karistused isikul puuduvad, seega tuleks kohtu sõnul kaaluda võimalust, et isikut karistada kergeima karistusliigiga, milleks on rahaline karistus. Kuna alusetut kinnipidamist enam kõrvaldada ei olnud võimalik ning kuna isiku süü ei olnud kohtu hinnangul suur - tegu on toime pandud hooletusest, isik tunnistab oma süüd, siiralt kahetseb ja on oma rikkumisest aru saanud, leidis kohus, et kuna isik on reaalselt karistusena juba ära kandnud 1 päeva aresti, s.t raskeima väärteo eest mõistetava karistusliigi, siis see ühepäevane arest on piisav karistus toime pandud väärteo eest ja luges karistuse kantuks. (D.E väärteoasi liikluseaduse § 224 lg 2 järgi, 2012) Isiku karistuse määramisel võeti arvesse KarS § 68 lõikes 2 sätestatud, kus 24-le tunnile kinnipidamisele vastab 1 päev aresti (Karistusseadustik, 2001).

Viimane analüüsitava kohtulahend **4-13-3207** jõudis **Harju maakohtusse** samuti põhjusel, et kohtuväline menetleja pidas vajalikuks kinnipeetule mõista aresti, kuna isik ületas lubatud sõidukiirust 51 km/h ning isiku puhul oli tegemist Hollandi Kuningriigi kodanikuga, kelle elukoht, õppimiskoht ja perekond on Hollandi Kuningriigis. Isik peeti VTMS § 44 lg 1 p 3,4 alusel kinni, s.o. isik võib jätkuvalt toime panna väärtegu või ta võib väärteomenetlust takistada. Kohtuväline menetleja leidis, et kuna tegu on niivõrd raske rikkumisega, tuleks isikule mõista arest. Kohus toob välja, et väärteotoimikus ei ole materjale, mille pinnalt oleks võimalik üheselt tuvastada, et menetlusalune isik võib vabaduses jätkuvalt toime panna väärtegu või ta võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoiduda. (D.E väärteoasi liikluseaduse § 224 lg 2 järgi, 2012) Politseiametniku subjektiivsest hinnangust jääb väheks, kinnipidamiseks peavad olema reaalsed faktilised asjaolud, mis kajastuvad ka väärteotoimikus (käesolev töö, lk 16).

Lisaks märgib kohtunik, et: „*Riigikohus on oma lahendites /.../ märkinud, et kõrvalehoidumine on võimalik üksnes siis, kui eelnevalt on tuvastatud, et isik on teadlik enda väljakutsumisest menetleja juurde.*“ Kinnipeetud isiku näol oli tegemist varem nii väärteo- kui ka kriminaalkorras karistamata üliõpilasega. Kohtu hinnangul, oleks pidanud selliseid asjaolusid arvestama isiku kinnipidamise kaalumisel. Kohus märgib, et: „*Asjaolu, et menetlusalune isik on esmakordselt pannud toime väärteo ja tegemist on isikuga, kes ei ela alaliselt Eestis, siis ei saa kohtuväline menetleja automaatselt sellest teha järeldusi, et menetlusalune isik läheb pakku ning hoidub kõrvale menetlusest või paneks toime uusi väärtegu.*“ Harju Maakohus pidas isiku kinnipidamist põhjendamatuks. (D.E väärteoasi liikluseaduse § 224 lg 2 järgi, 2012)

Kohtulahendite analüüsi tulemuste põhjal koostas autor tabeli (vt Lisa 3), milles on kokkuvõtvalt välja toodud töö seisukohalt tähtsamad aspektid järelduste ning ettepanekute tegemiseks.

3.4 Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas alapeatükis võtab autor kokku töö teoreetilise osa ja empiirilise uuringu tulemuste põhjal tehtud järeldused ning esitab nende alusel ettepanekud.

Uurimistöö **esimesele uurimisküsimusele** saadi vastus statistilise analüüsi tulemusena ehk milliste väärtegude eest ning millises suurusjärgus Eestis kinnipidamisi kohaldatakse. Ühtlasi võrdles autor väärteokorras kinnipidamisi kuni KrMS § 217 alusel teostatud kinnipidamistega.

Võrreldes registreeritud väärtegude arvu kinnipidamiste arvuga, teostatakse kinnipidamist 1% rikkumiste puhul, millesse tasub suhtuda kriitiliselt, kuna väärteguisid on tunduvalt lihtsam avastada ja kiirem menetleda, kui kuritegusid. Võrreldes kinnipidamiste osakaalu kriminaalkorras kahtlustatavana kinnipidamisega on väärteokorras kinnipidamiste osa süüteomenetluse tagamiseks teostatud kinnipidamistest 14% (käesolev töö, lk 27). Sellega seoses jõudis autor järeldusele, et kinnipidamiste arvilisele statistikale tuginedes, ei teostata Eestis väärteokorras kinnipidamisi ebaproportsionaalselt palju ning võib eeldada, et enne, kui isik kinni peetakse, kaalutakse muid, vähem isiku põhiõigusi riivavaid meetmeid, mis toetab käesolevas töös, lk 20 kirjapandut, kus tuuakse välja, et väiksema ohu ja tekkida võiva väheolulise kahju tõkestamiseks, ei tohiks isiku õigusi kuigivõrd intensiivselt piirata (Allikmets, et.al., 2017, lk 315). Uuritud statistikast ei saa järeldada aga seda, et kas need kinnipidamised on olnud kõik õiguspärased.

Tuginedes statistilisele analüüsile selgub, et kõige suurem tõenäosus kinnipidamiseks on avaliku korra rikkumise puhul, kuid arvestades seda, et kogu Eesti vaates peetakse kinni 10% vormistatud avaliku korra rikkujatest, on tegu siiski pigem erandi, kui reeglina ning võib järeldada, et kinnipidamist kohaldatakse siiski viimase meetmena. Kinnipidamised avaliku korra rikkumise puhul on ilmselt levinumad ka seetõttu, et see võib häirida korraga suure hulga inimeste õigustunnet ning pälvida seega paljude inimeste tähelepanu.

Kinnipidamiste arv, võrreldes toimepandud enamlevinud väärtegudega, on aastal 2020 tõusnud, seda just avaliku korra rikkumise ja väheväärtuslike varavastaste väärtegude puhul (käesolev töö, lk 30). Avaliku korra rikkumisega seotud kinnipidamiste tõusu võib seostada aastal 2020 kehtinud eriolukorraga, kus piirangute rikkujaid võidi kinni pidada selle kvalifikatsiooniga seoses. Kuigi tegelikult oli võimalus eriolukorra ajal isikut kinnipidamise aluste esinemisel kvalifitseerida ka HOS § 51 järgi, tehti seda kolmel korral. Võib eeldada, et HOS on politseiametnikele võrdlemisi võõras seadus, seega kasutati rikkumise kvalifitseerimiseks pigem KarS § 262 lg 1 kvalifikatsiooni.

Uuringu teises osas analüüsiti kuute kohtulahendit, mis andsid töö teoreetilises osas välja toodule sisulised näited, mille sünteesimisel töö teoreetilise osaga, saab põhjalikuma ülevaate, mida tuleb arvestada isiku kinnipidamisel.

Kohtulahendite analüüsist selgus, et juhul, kui kohtuväline menetleja ei ole pidanud isikule vajalikuks aresti taotleda, on kinnipidamiste sisulise poole õiguspärasust enamikel juhtudel

kontrollitud vaid siis, kui isik ei ole rahule jäänud kohtuvälise menetleja tegevuse peale esitatud kaebuse vastusega ning on otsustanud kaebuse otsuse edasi kohtusse kaevata (käesolev töö, lk 31). See eeldab seda, et isik on hästi teadlik oma õigustest, mis tähendab, et kohtupraktika vähesus ei anna tegelikku infot selle kohta, kui õiguspäraselt kinnipidamisi kohaldatakse.

Kuuest kohtulahendist kolmes peeti isik kinni, kuna politseiametnikud tajusid isiku käitumises arrogantset ning üleolevat suhtumist nii politseiametnike- kui õiguskorra suhtes. Isiku põgenemise puhul järelevalvet teostavate politseiametnike eest, on suhtumine õiguskorda eriti selgepiirilisel tajutav, kuid juhul, kui isik ei ole nõus rikkumisega ning sellest tulenevalt ärritub, on kinnipidamise objektiivsete asjaolude hindamine keerulisem. Politseiametnik ei saa teha järeldusi pelgalt sellest, et isik ärritub selle peale, kui teda süüdistatakse väärteos, mida ta enda hinnangul toime ei ole pannud, sest arvesse tuleb võtta süütuse presumptsiooni, mis tähendab, et isik ei pea ennast süüstama (käesolev töö, lk 12).

Kolmes ülejäänud kohtulahendis on autori hinnangul kinnipidamise tinginud politseiametnike enda hoiakud või tuginemine varasemale praktikale. Välisriigi kodanikule, kes peeti kinni, kuna menetleja hinnangul oli tegu tõsise rikkumisega, vaatamata sellele, et isikul varasemad karistused puudusid, pidas menetleja asjakohaseks kohaldada isikule aresti, kuna tema leidis, tuginedes enda varasematele kogemustele või hoiakutele õigusrikkujate suhtes, et isikule tuleb taotleda aresti. Siinkohal tuleb lähtuda proportsionaalsuse põhimõttest ning hinnata konkreetse väärteo objektiivseid asjaolusid (käesolev töö, lk 20). Olenemata sellest, et tegu on kohtuvälise menetleja hinnangul raske rikkumisega, ei anna see alust isikut kinni pidada, kui selleks tegelik vajadus puudub.

Kohtulahendis 4-12-4981, peeti kinni joobes juht, kes esitas enda andmed ning allus korraldustele, kuid politseiametnikel oli sellest hoolimata kahtlus, et isik võib põgeneda, kuid millistele asjaoludele selle kinnipidamise puhul tugineti, ei nähtunud kohtunikule väärteotoimikus olenevate materjalide põhjal. Seega võib väita, et otsus isik kinni pidada tehti tuginedes ametniku subjektiivsele arvamusele, mis läheb vastuollu töö teoreetilises osas väljatooduga, kus on kirjutatud, et ei piisa vaid viitest VTMS § 44 lg 1 p 1-4 ning et protokollist peab nähtuma, millised olid konkreetsed asjaolud, mis kinnipidamise tingisid (käesolev töö, lk 20). Sealjuures ei saa välistada võimalust, et kinnipidamise alus oli tegelikult olemas, kuid korrektselt fikseerimata väärteotoimikus. Sarnane olukord oli 4-08-11570 lahendis, kus isikule kohaldati erinevad tõkendid, et takistada jätkuvat väärteo toimepanemist ning lisaks peeti isik kinni, kuna politseiametnikud arvasid, et isik on varasemalt korduvalt toime pannud

samaliigilisi väärtegused, mille aga kohus ümber lükkas. Sellest võib järeldada, et kinnipidamise õiguspärasuse kohaldamisel on lisaks proportsionaalsuse hindamisele tähtis politseiametniku väljaõpe, et ta oskaks kasutada ning korrektselt tõlgendada temale kättesaadavat infot erinevatest andmebaasidest.

Õigusliku analüüsi tulemusena, soovib autor täiendada töö teoorias välja toodud VTMS § 44 lg 1 p 1-4 sätestatud kinnipidamise õiguslike aluste sisulist poolt, millega täiendab ühtlasi vastust **teisele uurimisküsimusele**. Autor koostas analüüsi tulemusena järgneva nimekirja:

- Põgenemise takistamiseks võib olla vajalik kasutada vahetut sundi, kuid lähtuda tuleb proportsionaalsusest, tulirelva kasutamine väärteo eest põgeneja takistamiseks on selgelt ebaproportsionaalne (käesolev töö, lk 36);
- Kahtlust, et isik jätkab väärtegade toimepanemist, võib pidada tõenäoliseks olukorras, kui isik hoolimata korduvatest hoiatusest ei saa aru, milles tema rikkumine seisneb ja näitab enda hoiakutega välja lugupidamatust õiguskorra vastu (käesolev töö, lk 32);
- Juhul, kui näiteks alkoholihoobes isik kõrvaldatakse juhtimiselt, tema sõiduk teisaldatakse valvega parklasse, on seatud vajalikud tõkendid, et isik enam sellel ajahetkel väärtegade toimepanemist ei jätkaks, siis tuleb väga põhjalikult kaaluda kinnipidamise otsustamise kasuks olevaid asjaolusid, kuna vastasel korral on oht isiku alusetuks kinnipidamiseks (käesolev töö, lk 35). See, et isik on varasemalt toime pannud väärtegused, ei ole kinnipidamise õiguslik alus.
- Juhul, kui isik teeb koostööd politseiga, allub korraldustele, on teada tema kontaktandmed, ei saa isikut kinni pidada põhjusel, et ta võib menetlusest kõrvale hoida või seda takistada. Kinnipidamiseks puudub õiguslik alus, tuginedes vaid asjaolule, et isiku alaline elukoht ei ole Eestis. Menetlusest kõrvale hoidmise eelduseks on varasem kutse. (käesolev töö lk. 38)

Vastates **kolmandale uurimisküsimusele**, saab tööle tuginedes välja tuua, et isiku põhiõiguste kaitse tagamiseks on VTMS-is ja PS-is seatud mitmeid tingimusi, mis tuleb politseiametnikul täita isikut kinni pidades. Kinnipidamisaluste vale tõlgendamine riivab isiku põhiõiguseid alusetult. Politseiametnikule, kes kinnipidamist teostab on seatud kõrged ootused ning võib väita, et tema tegutsemine antud olukorras peaks tagama isiku põhiõiguste kaitse. See eeldab seda, et politseiametnik teab täpselt, millist meetet ja miks ta rakendab.

Kohtulahendite analüüsist tulenevalt selgub, et isiku põhiõiguste kaitse tagamiseks vajaks konkreetsemat regulatsiooni isikutega menetlemise läbiviimine öisel ajal, kuna siinkohal lähevad töö teoreetilises osas käsitletud riigisiseste kohtute ning EIK seisukohad lahku. 48 tundi kinnipidamist tuleb võtta, kui maksimaalset piiri, nt juhul kui on vaja tõendeid veel koguda ja tagada, et isik pakku ei läheks. Kui isiku tervislik seisund ei ole võimaldanud viivitamatut ülekuulamist, siis peab selle kohta olema väärteotoimikus vastavasisuline tõend. Nt alkoholihoobe puhul vastav protokoll. Tuginedes töö teoreetilises osas uuritule ning empiirilise osa tulemustele, on autor seisukohal, et maksimaalne kinnipidamise aeg 48 tundi, on väärtegude puhul liialt pikk aeg ning võimaldab alusetult riivata isiku põhiõigusi.

Süütuse presumptsioon kohaselt isik ei pea tunnistama ennast süüdi ning seda, et isik ennast süüdi ei tunnista, ei tohi võtta, kui kinnipidamise alust, kui isik muus osas teeb koostööd (avaldab enda andmeid jne). Tuginedes kohtulahenditele saab teha järelduse, et kui isik ei tunnista ennast süüdi, kuid esineb muu õiguslik alus kinnipidamiseks, ei ole tegu põhjendamatu kinnipidamisega. Ehk asjaolusid tuleb vaadelda kogumina.

Läbivaks teemaks on kohtulahendites tõendite olemasolu selle kohta, et millised asjaolud tingisid isiku kinnipidamise. VTMS kommenteeritud väljaandes rõhutatakse kinnipidamise tinginud asjaolude põhjendamise nõuet protokollis (käesolev töö, lk 20), omamata selleks füüsiliselt konkreetset kohta isiku kinnipidamise protokollis (vt Lisa 1). Autor on seisukohal, et mida detailsem selgitus, seda kindlam võib olla, et isiku põhiõigused on tagatud ning politseiametnik võib kindel olla, et on tegutsenud õiguspäraselt ega pea tagantjärgi oma otsuseid hakkama põhjendama. Selgitamise kohustus, nagu on välja toodud töö teoreetilises osas, paneb politseiametniku põhjalikumalt läbi mõtlema, kas meetmed, mis ta rakendab on õiguspärased ning kas need lähtuvad proportsionaalsuse põhimõttest.

Täpsustavate uurimisküsimustega leiti vastus **uurimisprobleemile**, milleks oli: Millised on väärteokorras kinnipidamise õiguslikud alused ning milliste väärtegude puhul on peetud põhiõiguste riivet proportsionaalseks?

Isiku põhiõiguste kaitse tagamiseks on oluline, et kinnipidamist teostav politseiametnik oskab tõlgendada ning mõista kinnipidamise õiguslike aluste sisulist poolt. Kui politseiametnik on kinnipidamise õigusliku aluse sisulisest poolest valesi aru saanud, võib ta sellega isiku põhiõigusi alusetult riivata. Tuginedes statistilisele analüüsile, leidis autor, et isikuid peetakse enim kinni avaliku korra rikkumise (KarS § 261 lg 1), varavastaste väärtegude (KarS § 218 lg

1) ja narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemise eest (NPALS § 15¹ lg 1). Avaliku korra rikkumine on väga lai mõiste ning kuna see võib häirida suurt hulka inimesi, siis tundub autorile isikute kinnipidamine vastavate aluste esinemisel proportsionaalne (nt korduv öörahu rikkumine, kus isik ei saa ise aru, et tema tegevus teiste rahu häirib). Ühtlasi tõdes autor, et kinnipidamisi ei teostata ebaseaduslikult palju võrreldes registreeritud väärtegade arvuga ning kriminaalmenetluse tagamiseks teostatud kinnipidamistega, mille tulemusena võib järeldada, et enne isiku kinnipidamist kaalutakse teisi vähemriivamaid meetmeid.

Tuginedes kohtulahendite analüüsile, leiab autor, et enne isiku kinnipidamist peaks politseiametnik esitama endale järgnevad küsimused ning alles peale nende küsimuste esitamist, otsustama kinnipidamise vajalikkuse üle:

- 1) Kas kinnipidamine on möödapääsmatu antud olukorras ehk on võimalik kaaluda ka alternatiivseid meetmeid?
- 2) Kas esineb üks neljast õiguslikust alusest, mis on vajalik kinnipidamise teostamiseks?
- 3) Kas väärtetoimikus on olemas tõendid, millele tuginedes saab objektiivne vaatleja väita, et kinnipidamine on olnud õiguspärane?

Töö autor esitab uurimistöö tulemusena järgnevad **ettepanekud**:

- Tulenevalt sellest, et kinnipidamiste õiguspärasuse üle automaatset kontrolli ei teostata, jääb osaliselt tagamata isikute põhiõiguste kaitse, seda eriti isikute puhul, kes ei ole võimelised või piisavalt teadlikud enda õigustest. Kuna lisaressurssi sellise töö jaoks ilmselt võtta ei ole, teeb autor ettepaneku asutusesiseseks pistelise kontrolli teostamiseks, mida saaksid teha näiteks väärtetoimetajad, kes väärtetoimikutes otsuseid tehes toimikuga tutvudes analüüsiks kinnipidamise õiguspärasust;
- Kaaluda väärtetöös kinnipidamistele lühemat maksimaalset kestust ehk 24h, kuna maksimaalse kinnipidamisaja lühendamine, täidaks mõningal määral lünka, mis on tekkinud asutusesisese automaatse õigusliku kontrolli puudumisest;
- Kuna erialast kirjandust lõputöö teemal on vähe, soovib autor koostada väärtetöös kinnipidamise kohta õppematerjale kasutamiseks Sisekaitseakadeemias ning samuti soovib autor koostada juhendmaterjale politseiametnikele teadmiste värskendamiseks ja täiendamiseks;

- Täiendada VTMS §46 sõnastusega: „märkida/kirjeldada objektiivsed asjaolud, mis tingisid isiku kinnipidamise“;
- Täiendada kinnipidamise protokollis lisalahtriga, kuhu saaks kirja panna objektiivsed asjaolud, mis tingisid isiku kinnipidamise või lisada protokollis lahter, kuhu on võimalik viitena kirja panna, millises protokollis on kirjeldatud isiku objektiivsed kinnipidamise asjaolud. See motiveeriks politseiametnike oma tegevust rohkem läbi mõtlema ning ühtlasi võimaldaks ka isikul, kes kontrollib kinnipidamise õiguspärasust, seda efektiivsemalt teha.

KOKKUVÕTE

Vältimaks meelevaldset kinnipidamist, on äärmiselt oluline, et politseiametnikud oleksid teadlikud, kuidas ning millistele seadustele tuginedes on võimalik kaaluda isiku kinnipidamist. Arvestades kinnipidamise intensiivset riivet isiku põhiõiguste suhtes, peab tegu olema mitte esimese, vaid viimase võimaliku meetmega.

Käesoleva lõputöö **eesmärgiks** oli anda ülevaade VTMS § 44 regulatsioonist ning selle võimalikest kitsaskohtadest. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor **neli uurimisülesannet**, mis hõlmasid töö teoreetiliste seisukohtade ning uurimistulemuste analüüsi.

Esimese uurimisülesandena selgitas autor töö esimeses peatükis välja, kuidas kujunesid inim- ja põhiõigused ning analüüsis kinnipidamisega kaasnevat põhiõiguste riivet, võrreldes PS-is sätestatud EIÕK samasisuliste paragrahvidega. **Teiseks uurimisülesandeks** oli kinnipidamiste statistiline analüüs. Autor selgitas välja, milliste väärtegade puhul kõige rohkem kinnipidamisi teostatakse, kuid ühtlasi tõdes, et pelgalt kinnipidamiste arvu uurimisest ei saa teha paikapanevaid järeldusi selle kohta, kas kinnipidamisi teostatakse palju või vähe ning, kas need kinnipidamised on olnud õiguspärased. Võrreldes väärtekorras kinnipidamisi teiste seaduste alusel kinnipidamisega leidis autor, et kinnipidamiste arv ei ole ebaproportsionaalselt suur.

Kolmanda uurimisülesande täitmiseks analüüsis autor kinnipidamise õiguslikke aluseid erialakirjanduses ning kuna erialakirjandust antud teemal on vähe, siis kinnipidamise õiguslikke aluste paremaks mõistmiseks ja kolmanda uurimisülesande täitmiseks, analüüsis autor töö empiirilises osas kohtulahendeid, mis täiendasid erialases kirjanduses puuduolevat.

Neljandaks uurimisülesandeks oli teoreetilise ning empiirilise osa sünteesimine ja ettepanekute esitamine. Selgus, et probleemseks on osutunud VTMS § 44 lg 1 p 3 ja p 4 tõlgendamine ning isikute menetlemine öisel ajal. Probleemi lahendamiseks pakkus autor välja mitmeid lahendusi, sh kinnipidamisprotokolli täiendamise, mis ühtlasi paneks ka politseiametniku oma tegevust paremini läbi mõtlema ning samas võimaldaks teostada tõhusamalt asutusesisest kontrolli kinnipidamise õiguspärasuse üle.

Lõputöö autor leidis vastused uurimisküsimustele ning täitis uurimisülesanded.

Käesolevas lõputöös käsitletud teemat oleks võimalik edasi arendada mitmel viisil, näiteks uurides statistilise analüüsi raames kinnipidamise keskmist ajalist kestust ning seostada seda EIK praktikaga ning PS ja VTMS § 44 sätestatuga.

SUMMARY

The purpose of this thesis „The legal bases for misdemeanor arrest and ensuring the protection of the fundamental rights of the person”, was to explore short-term (up to 48-hour) misdemeanor arrests in the view of the protection of fundamental rights. To achieve the purpose, there were set four tasks: 1. To analyse theoretical starting points related to human rights and fundamental rights protection. 2. To analyse statistics of arrests to find out what is the magnitude of arrests in Estonia. 3. To analyse grounds of arrest in the Code of Misdemeanour Procedure and compare results with court practice. 4. Draw conclusions and make recommendations based on qualitative and quantitative data analysis.

As a result, it was found out during quantitative research that misdemeanor arrests were made on 1% of all the registered misdemeanors. That means magnitude of arrests isn't disproportionately high and author of this thesis assumes, that before arresting anyone, some less intrusive measures are taken. As a result of court practice analysis, it was found out that there are some legal grounds, that have been misunderstood by police officers and therefore arrest on these grounds were unlawful.

The research tasks for achieving the purpose were achieved. Based on the results, the author made some suggestions and recommendations on how to improve police officers inknowledge on misdemeanor arrests and in terms of protecting persons fundamental rights.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

A. S. kaebus Politsei- ja Piirivalveameti tekitatud mittevarelise kahju hüvitamiseks (2016) 3-3-1-54-15.

Albi, K., 2009. Põhiõigused lühiajalisel kinnipidamisel. *Piirist piirini*, nr 3(8), lk 28-29.

Allikmets, M., Hirsnik, E., 2017. Karistusõiguslik hinnang ohjeldamisele hooldusasutustes. *Juridica*. Nr 5, lk 305-328.

Alpert, G. P., Noble J. J., 2009. Lies, True Lies, and Conscious Deception Police Officers and the Truth. *Police Quarterly*, 12(2), pp. 237-254.

Bates, E., 2010. *The Evolution of the European Convention on Human Rights: From Its Inception to the Creation of a Permanent Court of Human Rights*. New York: Oxford University Press inc.

Bagaric, M., McConvill, J., 2005. Giving Content to the Principle of Proportionality: Happiness and Pain as the Universal Currency for Matching Offence Seriousness and Penalty Severity. *The journal of criminal law*, 69(1), pp. 50-74.

Borowski, M., 2020. Absoluutsed õigused ja proportsionaalsus. *Juridica*, Riigiõiguse aastaraamat 2020, lk 136–156.

Burton, T., Mylonaki, E., 2010. A Critique of the Deficiencies in the Regulation of Contemporary Police Powers of Detention and Questioning in England and Wales. *The police journal*. 83(1), pp 61-79.

Cmiel, K., 2004. The Recent History of Human Rights. *The American Historical Review*, 109(1), pp. 117–135.

Crawshaw, R., Cullen, S., Williamson, T., 2007. *Human Rights and Policing*. 2nd edition. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

D.E väärteoasi liiklusseaduse § 224 lg 2 järgi (2012) 4-12-4981.

Donnelly, J., 2013. *Universal Human rights in Theory and practice*. 3rd edition. Ithaca and London: Cornell University Press.

Eesti kohtud. Väärteomenetlus. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/vaarteomenetlus.pdf> [Kasutatud 20. 03. 2021].

Eljas, C., Kirsimägi, S., Kroonberg, R., 2018. *Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Euroopa Komisjon, 2020. *Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0711:FIN:ET:PDF> [Kasutatud 01.05.2021].

E. P kaebus Ida Politseiprefektuuri Rakvere politseiosakonna vanemkomissar A. K 09.10.2008.a. määrusele väärteoasjas nr 2590,08,008909 (2008) 4-08-11570.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Hädaolukorra seadus (2017) RT I, 17.05.2020, 3.

Irving, B., McKenzie, I, K., 1989. *Police Interrogation: The Effects of the Police and Criminal Evidence Act, 1984*. London: Police Foundation.

Justiitsministeerium. *Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_programm_aastateks_2020-2023.pdf [Kasutatud 12.11.2020].

Kalmo, H., 2013. Põhiseadus ja proportsionaalsus – kas pilvitu kooselu? *Juridica*, nr 2, lk 79–97.

Karistusseadustik (2001) RT I, 03.03.2021, 3.

Klatt, M., Meister, M., 2020. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. *Juridica*, nr Riigiõiguse aastaraamat 2020, lk 118–135.

Korraldusseadus (2014) RT I, 13.03.2019, 95.

Kranich, H., 2015. Ühiskonna (eba)normaalne areng ja inimõigused. Nimede kohtulahendites avalikustamise näide. *Juridica*, nr 4, lk 277-289.

Kriminaalasi A. V. süüdistuses KrK § 148^l lg 10 järgi (2004) 3-1-1-120-03.

Kriminaalasi T. K. süüdistuses KarS § 113; § 209 lg 1; § 199 lg 2 p-de 4 ja 8; § 201 lg 1 järgi (2010) 3-1-1-78-10.

Kriminaalmenetluse seadustik (2003) RT I, 29.12.2020, 10.

Kuurberg, M., 2016. Eesti 20 aastat inimõiguste konventsiooni osalisena. *Juridica*, nr 7, lk 520-532.

Kärner, M., 2014. *Isiku kinnipidamine süüteomenetluses ning selle piiritlemine teistest isiku- või liikumisvabadust piiravatest toimingutest*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Kärner, M., 2014. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. *Juridica*, nr 6, lk 474–484.

Laaring, M. et al., 2017. *Korrakaitseadus Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Laffranque, J., 2003. Eesti põhiseaduse ja Euroopa õiguse kooselu. *Juridica*, nr 3, lk 180-190.

Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

L. H. M. väärteoasi Liiklusseaduse § 227 lg 3 järgi (2013) 4-13-3207

Lave, T.R., & Miller, E.J., 2019. *The Cambridge Handbook of Policing in the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lum, C., Vovak, H., 2018. Variability in the Use of Misdemeanor Arrests by Police Agencies From 1990 to 2013: An Application of Group-Based Trajectory Modeling. *Criminal Justice Policy Review*, 29(6-7), pp. 536-560.

Lõhmus, U., 2019. *Põhiõigused kriminaalmenetluses. 3 toim.* Tallinn: Juura.

Madise, Ü. (peatoimetaja) jt., 2017. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4. trükk*. Tallinn: Juura.

Madise, Ü. (peatoimetaja) jt., 2020. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5. trükk*. Tallinn: Juura.

Michels, J. D., Compensating Acquitted Defendants for Detention before International Criminal Courts. *Journal of International Criminal Justice*, 8(2), 407–424.

M.N süüdistuses KarS § 274 lg 1 järgi (2018) 1-18-1627.

Morsink, J., 1999. *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting, and Intent*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Neuman, W.L., 2011. *Social research Methods: qualitative and quantitative approaches*. Boston: Pearson.

Pajula, E., Ploom, T. 2004. *Väärteomenetlus II. Teine trükk*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Ploom, T., Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E. & Sirk, I., 2007. *Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.

Politsei- ja Piirivalveamet. *Politseitöö blanketid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ppa-siseveeb.polsise/blanketid/politseitoo-blanketid/index.dot> [Kasutatud 30. 03. 2021].

Prokuratuur, 2018. *Prokuratuuri aastaraamat 2017*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuratuur.ee/et/eesti-fentanuiluturu-tousud-ja-langused> [Kasutatud 10. 05. 2021].

Pärnamägi, I., 2019. Riikliku sekkumise eesmärgi kindlakstegemise praktiline pool. Mitmefunktsiooniliste meetmete probleem. *Juridica*, nr 3, lk 189–204.

R. B. kaebus Lääne Prefektuuri Haapsalu

politseijaoskonna juhi politseikapten M. K. 06.12.2010 määrusele (2010) 4-10-4681.

Riigikogu, 2014. *Seletuskiri süüteo menetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus 635 SE esimese lugemise teksti juurde*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f4eb3b6d-fc0b-4cc7-9452-98dc0db0e448/S%C3%BC%C3%BCteomenetluses%20tekitatud%20kahju%20h%C3%BCvitamise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20\(635%20SE%20II\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f4eb3b6d-fc0b-4cc7-9452-98dc0db0e448/S%C3%BC%C3%BCteomenetluses%20tekitatud%20kahju%20h%C3%BCvitamise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20(635%20SE%20II)) [Kasutatud 18. 03. 2021].

Riigikogu, 2013. *Väärteomenetluse seadustik 500 SE esimese lugemise seletuskirja lisa 1*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/V%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustik> [Kasutatud 10. 03. 2021].

Riigikogu, 2020. *Vangistuseseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (arestimaja ülesannete üleandmine) 275 SE*. Seletuskiri. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/e1c628c0-1d28-4699-9dd6-ada188fb725c> [Kasutatud 10.04.2021].

Saar, J., 2013. Õiguskultuur ja kuritegevuse roll. *Juridica*, nr 1, lk 56-66.

S. K. kaebus kohtuvälise menetleja tegevusele (2015) 4-19-950.

Skinns, L., 2010. Stop the clock? Predictors of detention without charge in police custody areas. *Criminology & Criminal Justice*, 10(3), pp. 303–320.

Toomingas, C., 2016. Inimväärrikust alandava kohtlemise kriteeriumid ning nende rakendamine kinnipidamistingimuste hindamisel. Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Riigikohtu halduskolleegiumi seisukohad. *Juridica*, nr 3, lk 165-174.

Tsvetkova and Others v. Russia App no 54381/08 (ECtHR, 10 September 2018).

Soo, A., Lott, A., Kangur A., 2020. Võimalused Euroopa Liidu halduskaristuste ülevõtmiseks Eestis. *Juridica*, nr 4, lk 242–261.

Sootak, J., 2013. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. *Juridica*, nr 4, lk 242–248.

Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus (2014) RT I, 20.11.2014, 1.

Vasileva v Denmark App no 52792/99 (ECtHR, 25 September 2003).

Vangistusseadus (2000) RT I, 03.03.2021, 2.

Väärteomenetluse seadustik (2002) RT I, 10.12.2020, 37.

Väärteomenetluse seadustiku § 191 p 10 põhiseaduspärasuse kontroll, (2004) 3-4-1-1-04.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Isiku kinnipidamise protokoll näidis

Isiku kinnipidamise protokoll (Politsei- ja Piirivalveamet)

ISIKU KINNIPIDAMISE PROTOKOLL

“ _____ ” _____ 20 ____ . a
(menetlustoimingu koht)

_____ (kohtuvälise menetleja nimetus)

_____ (protokolli koostanud ametniku ametikoht ning ees- ja perekonnanimi)

juhindudes VTMS §-dest 44-46, §-st 49 ja §-st 51 on kinni pidanud

Eesnimi _____ Perekonnanimi _____

Isikukood _____ Sünnikoht _____

Kodakondsus _____ Elukoht _____

VTMS § 44 lg 1 alusel järgmistel põhjustel (alla joonida):

- 1) ta püüab põgeneda;
- 2) ei ole tuvastatud tema isikut;
- 3) ta võib jätkuvalt toime panna väärtegeid;
- 4) ta võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoiduda.

“ _____ ” _____ 20 ____ . a kell _____

koht _____

Väärteo kvalifikatsioon: _____

Menetlusaluse isiku kirjeldus: _____
(üleriiete ja jalatsite kirjeldus ning andmed väliste tervisekahjustuste kohta)

Kinnipidamisel isikult äravõetud objektide loetelu ja objektide tunnused: _____

Menetlusalusele selgitati tema õigused ja kohustused VTMS § 19 järgi. Kinnipeetavale selgitati, et tal on võimalus teatada kinnipidamisest omal valikul vähemalt ühele isikule.

(märkus selle kohta, kas kinnipeetavale anti võimalus oma kinnipidamisest kellelegi teatada ja kuidas ta seda võimalust kasutas; märkus selle kohta, kellele teatati alaealise kinnipidamisest)

Menetlusalune isik, olles tutvunud käesoleva protokolliga ja VTMS § 19 nimetatud õiguste ja kohustustega, esitas järgmised avaldused ja taotlused: _____

Menetlusalune isik: _____
(allkiri)

Protokolli koostaja: _____
(allkiri)

Menetlusalune isik vabastati “ _____ ” _____ 20 ____ . a kell _____

Lisa 2. Kohtulahendite otsingu märksõnad

Tabel 3. Kohtulahendite otsingute märksõnade tulemused arvuliselt, Riigi Teataja võrguväljaandest (autori koostatud)

Märksõna	Kohtulahendite arv	Valitud kohtulahendite arv
VTMS § 44	607	
VTMS § 44 lg 1 p 1	7	1
VTMS § 44 lg 1 p 2	4	
VTMS §44 lg 1 p 3	355	4
VTMS §44 lg 1 p 4	15	1

Lisa 3. Kohtuahendite analüüsi tulemuste kokkuvõte

Tabel 4. Kohtulahendite tulemuste põhjal koostatud kokkuvõte (autori koostatud)

Nr/Kohus	Kvalifikatsioon	Märgitud õiguslik alus	Lahendist nähtuvad kinnipidamise tinginud asjaolud	Peamised kohtute seisukohad	Õiguspärasus
4-19-950 Harju Maakohus	KarS § 262 lg 1	VTMS § 44 lg 1 p 3	Korduv väljakutse Isiku agressiivne käitumine	<ul style="list-style-type: none"> Kas vastu ööd kinnipeetuga menetlustoimigute viivitamata tegemine on mõistlik? Kui isik ärritub, kõrgendab häält, eitab rikkumist ning ei saa aru, mida ta on valesti teinud võib järeldada ka kõrvalseisja, et isik võib jätkata rikkumist 	jah
4-10-4681 Pärnu Maakohus	KarS 218 lg 1	VTMS § 44 lg 1 p 3, 4	Isik ei tunnistanud enda süüd Ei avaldanud enda viibimisohta Ärritus	<ul style="list-style-type: none"> Isiku süü mittetunnistamine ei anna alust tema kinnipidamiseks; Asjaolu, et isik ei ela selles linnas või maakonnas, kus on toime pandud talle süüks arvatav väärtegu, ei saa olla isiku kinnipidamise aluseks ega pikemalt kinnipidamise põhjuseks; Töö- ja puhkepäevade töökorraldus tuleb tagada nii, et isiku põhiõigused oleks tagatud; Väärteo toimepanemine öösel ei anna alust kinnipidamiseks 	ei
4-08-11570 Viru Maakohus	Puudus lahendis	Vtms § 44 lg 1 p 3	Eelnevalt toime pandud samaliigilised rikkumised	<ul style="list-style-type: none"> Varasemalt toime pannud samaliigiliste rikkumiste puudumine; Puudusid tõendid, et isik oleks jätkanud väärtegude toimepanemist; Väärtegude jätkuv toimepanemine oli tõkestatud juhtimiselt kõrvaldamise otsusega ning sõiduki valvega parklasse teisaldamisega; VTMS § 44 lg 1 p 3 suhtes tuleks vaadelda konkreetse toimepandud väärteo toimepanemise jätkamise ohtu 	ei

Nr/Kohus	Kvalifikatsioon	Märgitud õiguslik alus	Lahendist nähtuvad kinnipidamise tinginud asjaolud	Peamised kohtute seisukohad	Õiguspärasus
1-18-1627 Viru Maakohus	KarS § 274 lg 1	VTMS § 44 lg 1 p 1	Isik põgenes politseinike eest	<ul style="list-style-type: none"> Kohus ei kujuta ette olukorda, kus põgenema asunud isiku, kes ei allu korraldusele peatuda, saaks kinni pidada ilma, et ei oleks rakendatud vahetut sundi; Tulirelva kasutamine väärteo puhul on ebaproportsionaalne 	jah
4-12-4981 Pärnu Maakohus	LS 224 lg 2	VTMS § 44 lg 1 p 4	Ei ole teada	<ul style="list-style-type: none"> Kohtule ei esitatud ühtegi tõendit, mis viitaks kinnipidamise aluse esinemisele. Isik täitis politseiametike korraldusi, avaldas enda andmed. 	ei
4-13-3207 Harju Maakohus	LS § 227 lg 3	VTMS § 44 lg 1 p 3, 4	Raske rikkumine Isik ei ela alaliselt Eestis	<ul style="list-style-type: none"> Kõrvalehoidumine on võimalik üksnes siis, kui eelnevalt on tuvastatud, et isik on teadlik enda väljakutsumisest menetleja juurde; Asjaolust et menetlusalune isik ei ela Eestis, ei saa politseiametnik järeldada, et isik läheb pakku ning hoidub kõrvale menetlusest või paneb toime uusi väärtegusid 	ei